

Gemeente Harlingen

Onderzoek Opgroeien in een Kansrijke Omgeving

Rapport over de noodzaak, het draagvlak en de projectformatie voor de langdurige preventie aanpak 'Opgroeien in een Kansrijke Omgeving' (OKO) in gemeente Harlingen



Melanie Meyer
28-12-2023

SAMENVATTING

Uit dit onderzoek blijkt dat het preventiemodel 'Opgroeien in een Kansrijke Omgeving' (OKO aanpak, Nederlandse vertaling van het IJslands preventiemodel) absoluut van toegevoegde waarde zou zijn voor gemeente Harlingen. Het collectieve, universele en primaire karakter van de OKO aanpak sluit goed aan bij meerdere ambities vanuit de nota Gezond en Vitaal Harlingen, het Hoofdlijnenakkoord 2023-2026 van de gemeenteraad en ook bij de problematiek die speelt onder jongeren in Harlingen betreft middelengebruik en welzijn. Het beoogde effect is dat jongeren veilig en kansrijk opgroeien zonder middelengebruik, wat hen helpt om gezonde en weerbare volwassenen te worden. Verwacht wordt dat wanneer de OKO aanpak voor langere tijd wordt ingezet, het middelengebruik onder jongeren zal doen verminderen en het welzijn vergroten. Dit kan de druk op de jeugdzorg en delinquent gedrag onder jongeren uiteindelijk doen verminderen.

De kracht van OKO is vooral dat er met deze werkwijze op een meer gestructureerde en op een wetenschap gebaseerde manier wordt ingezet op middelenpreventie. De activiteiten die al gedaan worden in de gemeente worden met deze aanpak goed onderbouwd en het snelle meten en reageren op de resultaten uit de domeinen: gezin, peergroep, school en vrije tijd, tijdens de OKO werkwijze zorgt ervoor dat er beter kan worden ingezet op zaken die nu spelen onder jongeren in de gemeente en dus écht van belang zijn. Daarnaast wordt er op een langdurige manier, verbinding gefaciliteerd voor verschillende betrokkene partijen in de gemeente.

Uit gesprekken die in het kader van dit onderzoek zijn gevoerd blijkt dat externe partners zoals GGD Fryslân, Verslavingszorg Noord Nederland (VNN), jongerenwerk en de VO scholen in Harlingen positief zijn over deelname aan de OKO aanpak en dat er op draagvlak onder deze partijen kan worden gerekend. Bij de start van OKO in Harlingen wordt geadviseerd om de projectformatie te laten bestaan uit een kernteam (1,2 FTE), waarin de projectleider (0,6 FTE) en beleidsmedewerkers van Jeugd, Sport, Gezondheid en Onderwijs (ieder 0,15 FTE) zit. Vervolgens worden in jaar 1 van de OKO aanpak met ondersteuning van het Trimbos-instituut tijdens de dialoogsessies externe partners, waaronder de hiervoor genoemde, betrokken en werkgroep(en) gevormd. De totale jaarlijkse kosten zitten rond de 185000 euro, hieronder vallen ook de kosten voor het ondersteuningsaanbod van Trimbos (1^e vier jaar) en het activiteitengeld voor activiteiten die voortkomen uit het advies van de kerngroep en ketenpartners. Verder is het advies om met de OKO aanpak te starten in januari 2025. Dit geeft de gemeente tijd om een projectleider aan te stellen en de interne formatie te bewerkstelligen en het belast de VO scholen niet met nóg een extra monitor in 2024.

Inhoud

SAMENVATTING	0
1. INLEIDING	3
1.1 Probleem	3
1.2 Opdracht onderzoek OKO.....	7
2. OKO IN HET KORT	8
2.1 De inhoud	8
2.2 Het proces	11
2.3 Verwachte bijdrage OKO	13
3. GEMEENTEN EN OKO	17
3.1 Doelstellingen gezondheid en middelengebruik	17
3.2 Ervaringen van andere gemeenten	18
4. FORMATIE EN IMPLEMENTATIE	21
4.1 Projectstructuur	21
4.2 Inzet gemeente.....	23
4.3 Inzet ketenpartners	23
4.4 Draagvlak externe partners	24
4.5 Regionale afstemming.....	26
4.6 Afstemming met andere initiatieven.....	27
4.7 Verwachte kosten.....	28
5. SCENARIO'S	30
6. CONCLUSIE	31
Gemeente Harlingen wordt geadviseerd om met OKO te starten in 2025	31
7. ADVIES	32
8. BRONNEN	35
9. BIJLAGEN	37
Bijlage 1: Uitgebreidere cijfers GGD Fryslân.....	37
Bijlage 2: Ondersteuningsaanbod vanuit het Trimbos-instituut	40
Bijlage 3: Gesprekken met gemeenten over hun ervaringen	41
Bijlage 4: Gesprekken met belangrijkste ketenpartners	46

1. INLEIDING

Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) is een werkwijze voor gemeenten om jongeren gelukkiger en gezonder op te laten groeien en te voorkomen dat jongeren gaan drinken, roken of drugs gaan gebruiken. Deze werkwijze is gebaseerd op het succesvolle IJslandse model tegen middelengebruik onder jongeren en wordt al uitgevoerd in 36 Nederlandse gemeenten. In dit rapport worden de resultaten van een kwalitatief onderzoek naar de noodzaak, het draagvlak en de mogelijkheden om de OKO aanpak nu ook in Harlingen te implementeren beschreven. Deze resultaten zijn voortgekomen uit literatuuronderzoek en gesprekken met het Trimbos-instituut, betrokkenen en externe partijen.

1.1 Probleem

Middelengebruik jongeren

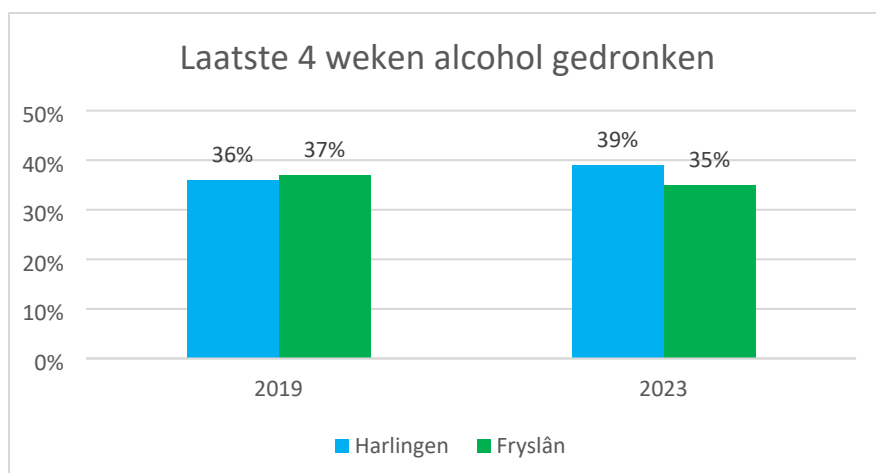
Het drinken van alcohol, roken en het gebruiken van sommige drugs hebben een negatieve invloed op onze gezondheid. Zo vergroot alcoholgebruik het risico op zo'n 200 verschillende aandoeningen en ziekten, zoals bijvoorbeeld hart- en vaatziekten, leveraandoeningen, verminderde werking van het immuunsysteem en kanker. Daarnaast worden ook andere problemen gerelateerd aan middelengebruik, zoals agressie, grensoverschrijdend gedrag, verkeersongevallen en verslavingsproblematiek, waarbij niet alleen de persoon die gebruikt zelf schade ervaart, maar er ook vaak schade is voor een ander (Anderson et al., 2023; Trimbos-instituut, 2022).

Jongeren onder de 18 jaar zijn nog eens extra gevoelig voor de negatieve gezondheidseffecten van middelengebruik. Het beschadigt in de eerste plaats hun organen, maar het zorgt er ook voor dat organen niet eens de kans krijgen om zich volledig te ontwikkelen. Een goed voorbeeld hiervan is ons brein. Het brein is een orgaan die pas laat volledig ontwikkeld is. In de puberteit worden belangrijke verbindingen aangelegd en afgebroken. Middelengebruik verstoort dit proces waardoor mensen die tijdens hun adolescentie regelmatig middelen gebruikten, er jaren later nog last van kunnen hebben. Daarnaast zorgt het onvolledig ontwikkelde brein van pubers ervoor dat ze eerder risicovol gedrag laten zien. Dit leidt ertoe dat jongeren eerder grenzen overschrijden onder invloed van bijvoorbeeld sociale effecten of nieuwsgierigheid, wat ervoor kan zorgen dat ze overmatig middelen gebruiken wat vervolgens weer kan zorgen voor problemen voor hun eigen gezondheid en/of veiligheid en dat van anderen. Een vicieuze cirkel dus.

In het voorjaar van 2023 heeft GGD Fryslân de jeugdmonitor uitgevoerd. De jeugdmonitor is een vragenlijstonderzoek naar de gezondheid, het welzijn en de leefgewoonten onder inwoners van 12 t/m 18 jaar in Fryslân. Er werden bijna 30 duizend jongeren uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen, hiervan deed 29% mee. Wanneer we kijken naar de cijfers omtrent roken, alcohol- en drugsgebruik bij jongeren onder de 18 jaar in Harlingen zien we dat deze nog altijd hoog zijn. Ook het onderwerp mentale gezondheid laat zorgelijke resultaten zien.

Alcohol

Het alcoholgebruik van jongeren onder de 18 jaar in Harlingen is net zoals in de rest van Fryslân nog altijd hoog. In 2023 heeft 44% van de jongeren in Harlingen en 40% van de jongeren in heel Fryslân wel eens alcohol gedronken. Hiervan drinken bijna alle jongeren regelmatig (in de laatste 4 weken: 39% Harlingen, 35% Fryslân; Fig. 1) en doet een groot percentage aan binge-drinken (5 drankjes of meer per gelegenheid: 23% Harlingen, 25% Fryslân). 35% van de jongeren in Harlingen en 34% in Fryslân, geeft aan wel eens dronken of aangeschoten zijn en 23% in Harlingen en ook 23% in Fryslân geeft aan dit zelfs regelmatig te zijn geweest.



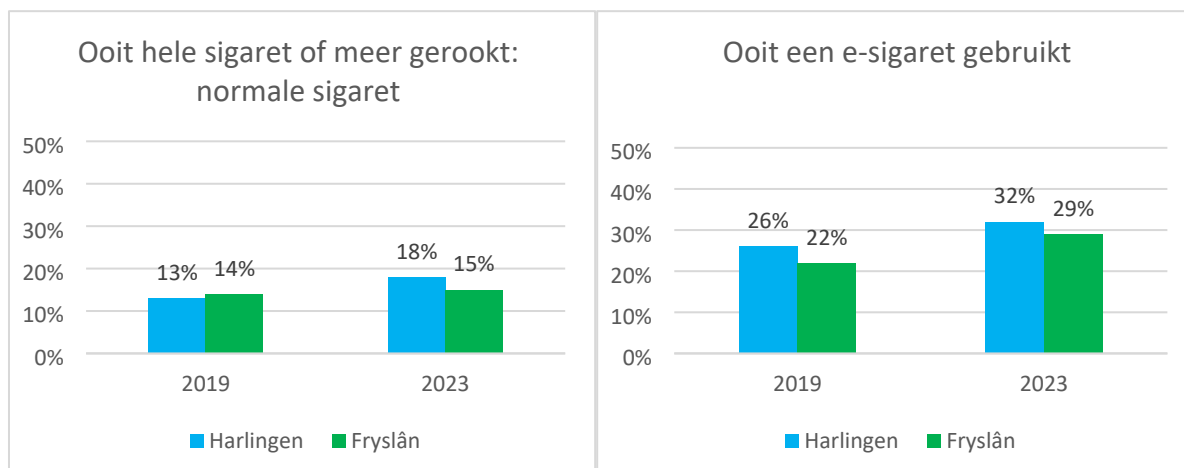
Figuur: 1. Het percentage jongeren dat in de laatste 4 weken alcohol heeft gedronken is in Harlingen hoger geworden over de periode van 2019 tot 2023, terwijl het percentage in heel Fryslân is gedaald.

Roken

Het aantal jongeren in Harlingen dat rookt is ook hoog. In 2023 heeft 18% van de jongeren in Harlingen en 15% van de jongeren in heel Fryslân wel eens een hele sigaret of meer gerookt. 8% van de jongeren in Harlingen en 5% van de jongeren in Fryslân rookt elke dag.

Als we kijken naar het gebruik van de e-sigaret is dit nog veel hoger: 32% van de jongeren in Harlingen en 29% in heel Fryslân heeft dit ooit wel eens gebruikt en 4% van de jongeren in zowel Harlingen als Fryslân gebruikt nu wekelijks of meer een e-sigaret.

Wanneer we de cijfers uit 2019 vergelijken met de cijfers uit 2023, is te zien dat het percentage jongeren dat ooit een hele sigaret of meer heeft gerookt in Harlingen sterker is gestegen, dan de stijging die in heel Fryslân te zien is (5% tegenover 1% stijging) (Fig. 2). Ook is te zien dat voor beide jaren het percentage jongeren dat ooit een e-sigaret hoger is Harlingen dan in Fryslân (Fig. 3).



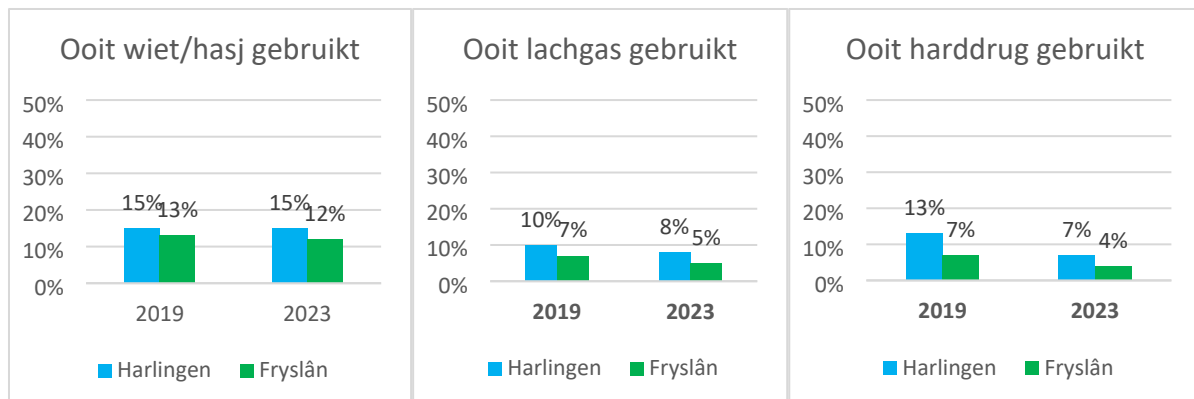
Figuur: 2. Het percentage jongeren dat ooit een hele sigaret of meer heeft gerookt is in Harlingen sterker gestegen over de periode van 2019 tot 2023, dan de stijging die in heel Fryslân te zien is.

Figuur: 3. Het percentage jongeren dat ooit een e- sigaret heeft gebruik is in Harlingen net zoals in Fryslân gestegen tussen 2019 en 2023. Daarnaast is te zien dat voor beide jaren het percentage hoger is Harlingen dan in Fryslân.

Drugs

In Harlingen heeft 15% van de jongeren onder de 18 jaar wel eens wiet of hasj gebruikt, terwijl dit in de rest van Fryslân 12% is. Wanneer we kijken naar jongeren die regelmatig wiet of hasj gebruiken, dus in dit in de laatste 4 weken hebben gedaan, is er te zien dat Harlingen een significant hoger percentage (9%) heeft dan Fryslân (5%).

Als we kijken naar het lachgasgebruik in Harlingen (8%) is dezelfde trend te zien ten opzichte van Fryslân (5%) en wordt er dus in Harlingen door een significant grotere groep lachgas gebruikt. Hetzelfde geldt voor het aantal jongeren in Harlingen dat ooit drugs anders dan wiet/hasj of lachgas heeft gebruikt (7% in Harlingen, 4% in Fryslân).

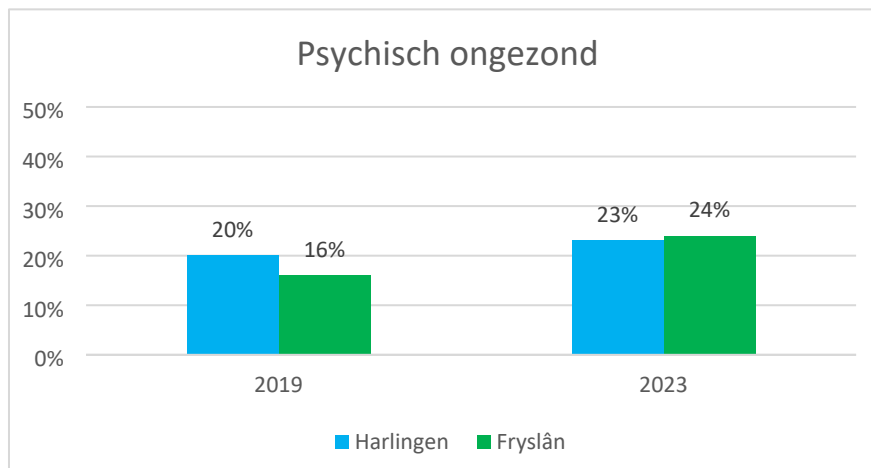


Figuur: 4. De percentages van jongeren die ooit drugs hebben gedaan (wiet/hasj, lachgas, en harddrugs) is telkens hoger in Harlingen in vergelijking met Fryslân. Wel zijn de percentages gelijk of lager in 2023 in vergelijking met 2019. Een kanttekening hierbij zijn de cijfers onder het kopje harddrugs. In 2019 werd hieronder ook nog lachgas in meegenomen, terwijl in 2023 deze hieruit is gehaald.

Mentale gezondheid

In de OKO aanpak is er oog voor verschillende beschermende factoren tegen middelengebruik, waarvan uit onderzoek is gebleken dat zij ook een beschermende werking hebben op de mentale gezondheid van jongeren.

In 2023 is een groot percentage van de jongeren in Harlingen psychisch ongezond (23% in Harlingen, 24% in Fryslân). 22% van de jongeren in Harlingen en ook 22% van de jongeren in Fryslân heeft in de laatste 12 maanden serieuze suïcidale gedachten. Een zorgelijk percentage.



Figuur: 5. Het percentage jongeren dat lichtmatig/ernstig psychisch ongezond is erg hoog en ook gestegen tussen 2019 en 2023 voor beide Harlingen en heel Fryslân.

Signalen stakeholders

Thuisfeestjes

In de werkgroep preventie en handhaving middelengebruik welke vier keer per jaar bij elkaar komt in Harlingen, gaven verschillende partijen die aan tafel zaten aan signalen waar te nemen dat jongeren onder de 18 jaar vaak thuis of bij vrienden thuis middelen gebruiken. Sinds de coronatijd lijken het aantal feestjes thuis waar middelengebruik (zoals alcohol en drugs) voorkomt te zijn verhoogd. De

houding van de omgeving van jongeren ten aanzien van alcoholgebruik lijkt anders te zijn dan tegenover drugsgebruik. Zo lijken ouders alcohol regelmatig te faciliteren tijdens de thuisfeestjes.

Alcoholgebruik

Alcoholgebruik onder de 18 is veel meer geaccepteerd. Zeker als het gaat over alcoholgebruik door jongeren vanaf 16 jaar. Dit zou te maken kunnen hebben met de heersende cultuur in Nederland, Fryslân en ook in Harlingen waarin alcoholgebruik grotendeels genormaliseerd is. Dit wordt onder andere weerspiegeld in de lage nalevingscijfers van het schenken van alcohol onder de 18 jaar op verschillende plekken zoals horeca en sportkantines door heel Fryslân in 2022 (Bureau Objectief, 2022). Kenmerkend voor jongeren in de pubertijd is dat ze een relatief grote hang hebben om te experimenteren en hun keuzes makkelijk worden beïnvloed door sociale factoren. Dit kan in combinatie met een hoge beschikbaarheid van alcohol en de heersende alcoholcultuur, bijdragen aan het feit dat veel jongeren in Harlingen alcohol drinken, vaak ook in grote hoeveelheden per keer (binge-drinken).

Drugsgebruik

Over het algemeen wordt er door de omgeving van jongeren (zoals door hun ouders) negatief gekeken naar het gebruik van drugs. Toch wordt het drugsgebruik van jongeren niet altijd opgemerkt of wordt er niet altijd ingegrepen door volwassenen. Net zoals bij alcohol, zijn er namelijk signalen dat er vaak drugs wordt gebruikt in de thuissituatie, zoals dus op een thuisfeestje. Drugsgebruik onder jongeren lijkt niet in het bijzijn van volwassenen te gebeuren. Drugs die jongeren gebruiken zijn dan bijvoorbeeld cocaïne of 3MMC. Dit is zorgelijk want beide drugs zijn verslavend. 3MMC is een vrij nieuwe drug welke voor een vrij grote craving naderhand kan zorgen en vervelende gezondheidseffecten heeft. Of 3MMC een trend is of niet, is nog niet duidelijk. Wel lijkt het voor jongeren steeds normaler om dit soort drugs te gebruiken. Wellicht omdat het heel makkelijk is om aan de drugs te komen en omdat het goedkoop is.

Jongeren lijken onderling veel te handelen in deze drugs. Dit gebeurt op verschillende plekken in de gemeente, maar ook een groot gedeelte hiervan gebeurt online. Via Snapchat (social media platform, waarop foto's en berichten kunnen worden verstuurd, die uiteindelijk ook weer verdwijnen) wordt er drugs besteld en verhandeld. Jongeren hebben verschillende tekens/smiley's voor verschillende drugs. Dit geeft aan dat het echt iets is dat speelt onder bepaalde groepen jongeren.

Roken

De e-sigaret is in korte tijd onwijs populair geworden onder jongeren. Ze hebben leuke kleurtjes en lekkere smaakjes waardoor ze erg aantrekkelijk zijn voor jongeren om te gebruiken. Veel jongeren lijken niet te weten dat het roken van een e-sigaret eigenlijk heel schadelijk is.

Conclusie probleem

Ondanks dat de cijfers in Harlingen aangaande middelengebruik niet altijd drastisch verschillen met de rest van Fryslân, zijn ze hoog en is er dus noodzaak om in te zetten op preventie van middelengebruik onder jongeren in de gemeente Harlingen. De cijfers die gaan over de mentale gezondheid van jongeren in Harlingen zijn ook zorgwekkend. Dit geeft aan dat deze twee onderwerpen, middelengebruik en mentale gezondheid, urgente onderwerpen zijn om op in te zetten de komende tijd. Wanneer we de cijfers uit 2023 met de cijfers 2019 vergelijken, zien we vaak dat ze hetzelfde zijn gebleven of zelfs slechter zijn geworden. Hiermee kunnen we concluderen dat de huidige aanpak, de trend waarschijnlijk niet zal doen veranderen. Er is dus een nieuwe aanpak nodig. Een aanpak die gericht is op preventie, nog vóórdat jongeren middelen gebruiken en mentale klachten vertonen.

1.2 Opdracht onderzoek OKO

Aanleiding

De gemeente Harlingen scoort al jaren rond of boven het Friese gemiddelde op het gebied van alcohol en drugsgebruik. De gemeente Harlingen vindt het belangrijk dat alle kinderen veilig en kansrijk kunnen opgroeien en zet daarom stevig in op preventie. Daarom wil de gemeente onderzoeken of er voldoende draagvlak en commitment is om de aanpak Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) te implementeren. OKO is een langdurige primaire preventieaanpak gericht op het creëren van een positieve leefomgeving waarin jongeren gezond, veilig en kansrijk kunnen opgroeien, zonder middelengebruik en met aandacht voor het welbevinden.

Opdracht

De opdracht behelst het in beeld brengen van:

- Is er draagvlak en commitment bij de ketenpartners en de interne organisatie om langdurig (het resultaat van OKO is pas na een aantal jaren zichtbaar) aan de slag te gaan met OKO
- Welke ketenpartners spelen een rol bij OKO?
- Wat is de verwachte bijdrage van OKO op diverse terreinen (afname middelengebruik, verminderen criminaliteit, vergroten welzijn jongeren, etc)?
- Hoeveel formatie van de interne organisatie en ketenpartners is nodig om de OKO aanpak te kunnen implementeren?
- Wat zijn de verwachte kosten van de OKO aanpak?

Voorwaarden voor succes

- Draagvlak raad, interne organisatie en ketenpartners
- Voldoende personele capaciteit
- Voldoende financiële middelen
- Langdurige aanpak dus langdurige commitment van alle partijen

Resultaat

Aan het eind van de opdracht verwacht de gemeente Harlingen de volgende resultaten:

- Er is inzicht of er voldoende draagvlak en commitment is bij de raad, de interne organisatie en de ketenpartners om te starten met OKO
- Alle relevante ketenpartners zijn in beeld en committeren zich aan de OKO aanpak
- Het te verwachten effect op de diverse terreinen van de OKO aanpak is bekend
- De benodigde formatie voor het projectteam van OKO is bekend
- De totale jaarlijkse kosten zijn bekend
- Er ligt een advies om wel of niet te starten met de OKO aanpak, waarin alle bovenstaande punten zijn verwerkt en afgewogen.

2. OKO IN HET KORT

Wanneer we kijken naar OKO, is er onderscheid te maken tussen de inhoud en het proces. De inhoud gaat vooral over wat er wel en niet werkt om het middelengebruik onder jongeren te verminderen, terwijl het proces veel meer gaat over community building in de gemeente op dit onderwerp en dus de werkwijze van OKO.

2.1 De inhoud

Omschrijving

OKO is een langdurige primaire preventieaanpak gericht op het creëren van een positieve leefomgeving waarin jongeren (10-18 jaar) gezond, veilig en kansrijk kunnen opgroeien, zonder middelengebruik (zoals alcohol, roken en drugs) en met aandacht voor het welbevinden. De aanpak bestaat uit het versterken van de beschermende factoren en het verminderen van de risico factoren op de vier pijlers/domeinen:

- Gezin
- Vrije tijd
- Peergroep (vrienden)
- School

Tijdens de OKO aanpak wordt er in kaart gebracht hoe het met de jongeren in de gemeente gaat en welke onderwerpen extra aandacht verdienen. Het is dus een data gestuurde aanpak. Daarnaast stimuleert het de samenwerking tussen gemeenten en lokale partners, zoals ouders, scholen, jongerenwerkers en andere professionals in de buurt en omdat deze aanpak meerdere jaren bestrijkt, wordt er op een duurzame manier gewerkt aan gelukkige en gezonde jongeren. Een grote pluspunt van de OKO aanpak is dat het wetenschappelijk is onderbouwd en is gebaseerd op het succesvolle IJslandse preventiemodel.

Het IJslandse preventiemodel

Het IJslandse primaire preventiemodel is ontwikkeld door Planet Youth en heeft in de laatste 20 jaar het middelengebruik (alcohol, tabak en drugs) onder IJslandse jongeren met succes aangepakt. De doelgroep IJslandse aanpak is iets ouder, namelijk vanaf 12 tot 18 jaar en is een omgevingsgerichte benadering waarbij na analyse van risico- en beschermende factoren in elke gemeenschap, wordt bepaald waarop moet worden ingezet in samenwerking met verschillende betrokkenen. Er wordt bijvoorbeeld gekeken hoe opvoeding, ouderlijk toezicht en georganiseerde vrijetijdsactiviteiten, samen met verhoogde normatieve sociale invloed (zoals bijvoorbeeld avondklok en aanmoediging van gezamenlijk avondeten met het gezin), een centrale rol spelen bij het verminderen van alcohol- en drugsgebruik onder jongeren.

In dit succesvolle IJslandse model gelden 5 principes:

1. Zet in op primaire preventie, gericht op het verbeteren van de sociale omgeving rondom de jongeren.
2. Leg de nadruk op actie vanuit de gemeenschap en benader scholen als de centrale plek in een gemeente/wijk/dorp waar activiteiten in de wijk ten behoeve van de gezondheid, ontwikkeling en levenssucces van kinderen samenkomen.
3. Verbind mensen in de gemeenschap en stel ze in staat om praktische beslissingen te nemen op basis van lokale, toegankelijke data en analyses van hoge kwaliteit.
4. Breng onderzoekers, beleidsmakers, professionals uit de praktijk en mensen uit de gemeenschap samen om complexe problemen uit de praktijk op te lossen.
5. Zorg voor een oplossing die qua omvang past bij de omvang van het probleem, waarbij de nadruk ligt op interventies en inzet op de lange termijn met en inzet van middelen uit de gemeenschap.

Dit IJslandse model, in combinatie met de ondersteuning van sterk alcoholbeleid vanuit de regering, heeft mogelijk bijgedragen aan de vermindering van het middelengebruik in IJsland. Natuurlijk kan het IJslandse model niet één op één worden overgenomen in Nederland. Bij de vertaling van de IJslandse aanpak naar een effectieve aanpak voor Nederland is het belangrijk om rekening te houden met geografische en culturele verschillen. Zo werkt het in IJsland heel goed om sport in te zetten als vrijetijdsbesteding, terwijl in Nederland georganiseerd sporten vaak juist leidt tot meer alcoholgebruik. Hier zit alcohol veel meer verweven in de sportcultuur. Denk maar aan onze '3^e helft' na een voetbalwedstrijd. Daarnaast is de structuur van gemeenten en scholen of het effect van ouderbetrokkenheid anders in IJsland dan in Nederland.

Om te onderzoeken wat het beste werkt in Nederland hebben negen Nederlandse gemeenten in de periode van 2018 tot 2021 in een pilottraject dat werd ondersteund door het Trimbos-instituut en het Nederlands Jeugdinstituut, het IJslandse preventiemodel geïmplementeerd (Trimbos-instituut, 2021). Dit zijn de gemeente Amersfoort, Hardenberg, samenwerkingsverband Kempengemeenten (Bergeijk, Bladel, Eersel, Reusel-De Mierden), Súdwest-Fryslân, Texel en Urk. De belangrijkste redenen voor deze gemeenten om aan het pilottraject deel te nemen waren: integrale aanpak, positieve benadering, langetermijnvisie op gezondheidsbeleid en data gestuurd werken. Alle deelnemende gemeenten hebben voor deze pilot succesvol draagvlak gecreëerd en financiële middelen vrijgemaakt. Daarnaast is het alle gemeenten gelukt samenwerking met lokale partijen op te zoeken en te verbeteren om zo samen de werkwijze te kunnen implementeren. Ze hebben met succes samen met de GGD de extra monitoren uit kunnen voeren op scholen en hebben de resultaten kunnen bespreken met betrokken partijen. Ook is het hen gelukt om aan de hand van deze gesprekken nieuw beleid te vormen en activiteiten op het gebied van ouderbetrokkenheid, vrijetijdsbesteding, school en welbevinden uit te voeren. Verder blijkt dat het vertalen van de IJslandse werkwijze naar de Nederlandse context ook van toegevoegde waarde is op bestaande programma's en werkwijzen in de gemeenten. In de eindevaluatie van dit pilottraject is geconcludeerd dat het IJslandse preventiemodel goed implementeerbaar is in Nederlandse gemeenten. Ook raden de deelnemende gemeenten andere gemeenten aan om met deze werkwijze aan de slag te gaan (Trimbos-instituut, 2021). Of het pilottraject en dus de OKO werkwijze ook uiteindelijk zal leiden tot minder middelengebruik en een hoger welbevinden onder jongeren is waarschijnlijk, maar moet nog blijken omdat de aanpak meerdere jaren betreft. Binnenkort wordt hier een onderzoek naar gestart door de Vrije Universiteit Amsterdam.

Met OKO wordt er voortgebouwd op de lessen die zijn geleerd tijdens deze pilot. OKO werkt vanuit een viertal aan uitgangspunten:

1. Op wetenschap gebaseerd: doen wat werkt door onderzoek en informatie uit de jeugd in de gemeente te gebruiken om richting te geven aan de acties en activiteiten die worden uitgevoerd.
2. Samen met de gemeenschap: de gemeente betreft zoveel mogelijk organisaties en personen in de omgeving.
3. Steeds in gesprek: een blijvend gesprek tussen onderzoekers, beleidsmakers en uitvoerders in de praktijk.
4. Duurzaam: een aanpak die voor langere tijd wordt ingezet. Voor deze langere periode worden dus ook voldoende financiële middelen voor vrijgemaakt.

Beïnvloedbare beschermende en risicofactoren

Problemen gerelateerd aan middelengebruik kunnen eerder ontstaan wanneer de balans tussen risicofactoren en beschermende factoren er niet (meer) is. Risicofactoren vergroten de kans om te beginnen met middelengebruik, of om problemen te krijgen door middelengebruik. Beschermende

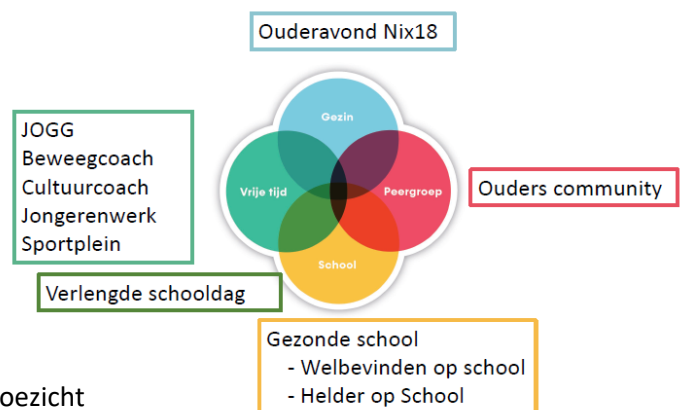
factoren verkleinen juist de kans om te beginnen met middelengebruik, of om problemen door middelengebruik te krijgen. Beschermende factoren verkleinen dus de invloed van risicofactoren.

De beïnvloedbare beschermende en risicofactoren waarop de focus ligt in het IJslandse preventie model en de OKO aanpak zijn te verdelen in vier domeinen, zoals al eerder benoemd. Het gezin, de peergroep, vrije tijd en school. Veel van deze factoren hebben raakvlakken met de door het Nederlands Jeugdinstituut samengestelde top 10 beschermende factoren die van belang zijn voor de positieve ontwikkeling van jeugdigen (niet specifiek alleen tegen middelengebruik). Hieronder zijn een aantal van de beschermende (+) en risicofactoren (-) weergegeven:

- Gezin
 - Controle en monitoring door ouders (+)
 - Ondersteuning door de ouders (+)
 - Tijd doorbrengen met gezin (+)
 - Regels over middelengebruik (+)
 - Negatief voorbeeldgedrag ouders (-)
- Peergroep
 - Afspraken met andere ouders (+)
 - Laat buiten rondhangen (-)
 - Feestjes zonder toezicht (-)
 - Middelengebruik door de peergroep (-)
- School
 - Betrokkenheid bij school (+)
 - Positief schoolklimaat (+)
- Vrije tijd
 - Georganiseerde vrijetijdsbesteding (+)

Om de juiste balans te creëren tussen beschermende- en risicofactoren, kunnen er verschillende preventie strategieën worden ingezet die aansluiten bij deze leeftijdscategorie. Aan de hand van de resultaten uit de monitoren welke binnen de OKO aanpak worden gedaan, wordt er een keuze gemaakt op welke strategieën precies wordt ingezet in een gemeente. In figuur 6 worden een aantal voorbeelden per domein weergegeven. Het Trimbos geeft ook een aantal voorbeelden van interventies per domein:

- Gezin:
 - Ouderconvenant
 - Ouderbrochure
 - Triple P
 - Ouderavonden
 - Oudertrainingen
- Peers:
 - Ouderverbond
 - Ouders betrekken bij lokale feesten
 - Ouders betrekken bij evenementen
 - Campagnes rondom feestjes zonder toezicht
- School:
 - Welbevinden op School
 - Helder op School
 - Rookvrij schoolterrein
 - Vrije tijdsaanbod na schooltijd



Figuur: 6.: Voorbeelden van interventies per domein.

- Pestbeleid
- Ouderavonden
- Vrije tijd:
 - JOGG-Teamfit
 - Schoolsportvereniging (SSV)
 - Vrijetijdspas
 - Sportlocaties in de omgeving
 - Jeugdhonken op school onder begeleiding van professional
 - Rolmodellen training vrijwilligers
 - Gym-/cultuur-/muziekleraren betalen na schooltijd

2.2 Het proces

Werkwijze van OKO

Voordat er met de OKO aanpak kan worden gestart is het van belang dat de interne structuur op orde is, er intern draagvlak is en ook een goede preventiecoalitie en financiering. De OKO aanpak werkt via een cyclus waarin 4 stappen onder zijn te verdelen: monitoring, terugkoppeling en dialoog, beleidsvorming en als laatste de uitvoering.

- Stap 1: Monitoring:
 - Om een goed beeld te vormen van wat er speelt onder jongeren in de gemeente, worden er cijfers gebruikt van de Jeugdmonitor welke elke vier jaar wordt uitgevoerd door de regionale GGD in leerjaar 2 en 4 van het voorgezet onderwijs (VO). Deze vragenlijst geeft inzicht in belangrijke onderwerpen zoals geluk, eenzaamheid, stress en vertrouwen, maar ook leefstijl thema's zoals bewegen en alcoholgebruik. Hiernaast is er ook een module specifiek voor OKO in de vragen opgenomen. Voor het trendeffect is het voldoende om deze vragenlijst één keer in de 4 jaar af te nemen. De kracht van OKO ligt er nu juist in dat er naast deze gebruikelijke vragenlijst van de Jeugdmonitor van de GGD, in OKO gemeentes nog een extra OKO vragenlijst wordt afgenomen. De gemeente kan dan dus om het jaar met betrokken partijen op basis van deze cijfers in gesprek gaan en kijken wat er in de gemeente echt nodig is voor de jongeren die er op dat moment zijn.
- Stap 2: Terugkoppeling en dialoog
 - Vervolgens worden de resultaten van de vragenlijsten binnen 2 maanden bekend en teruggekoppeld. Deze resultaten voeden de lokale dialoog tussen wetenschappers, beleidsmakers en andere lokale stakeholders
- Stap 3: Beleidsvorming
 - Lokale stakeholders bedenken samen welke acties, interventies en maatregelen ingezet worden om de beschermende factoren te versterken en de risicofactoren te verminderen.
- Stap 4: Uitvoering
 - Tijdens deze stap worden interventies en (preventie-)activiteiten geïmplementeerd.



Figuur: 7. OKO cyclus.

Tijdlĳn

De jeugdgezondheidsmonitor wordt iedere 4 jaar afgenomen. In OKO gemeenten wordt deze monitor in overleg met de GGD ook in het tussenliggende jaar afgenomen zodat de monitor om het jaar plaats vindt. Stapt een gemeente in op een jaar buiten het OKO-monitor ritme, dan wordt er ook in dat jaar een monitor afgenomen. Elke januari aan het begin van jaar kan er dus worden begonnen met de OKO aanpak. Dit betekent dat in januari 2024 weer een nieuwe ronde start van 4-jarige implementatietraject. In deze 4 jaar doorloopt de gemeente met partners de OKO-cyclus 2 keer. Jaar 1 staat in het teken van het vormen van een lokale coalitie door het benaderen van lokale partners en de GGD. In april vindt de startbijeenkomst plaats met partners, waarna de monitor wordt voorbereid in februari tot en met september. Hierdoor kan de eerste dataverzameling plaats vinden in oktober. De tweede en derde meting zijn in het najaar van 2025 en 2027. De OKO aanpak is een duurzame inzet, 4 tot 20 jaar. Juist deze duurzaamheid leidde tot grote verandering in IJsland.



Figuur: 8. Tijdlĳn OKO voor als de gemeente in 2024 instapt.

Randvoorwaarden OKO op een rij

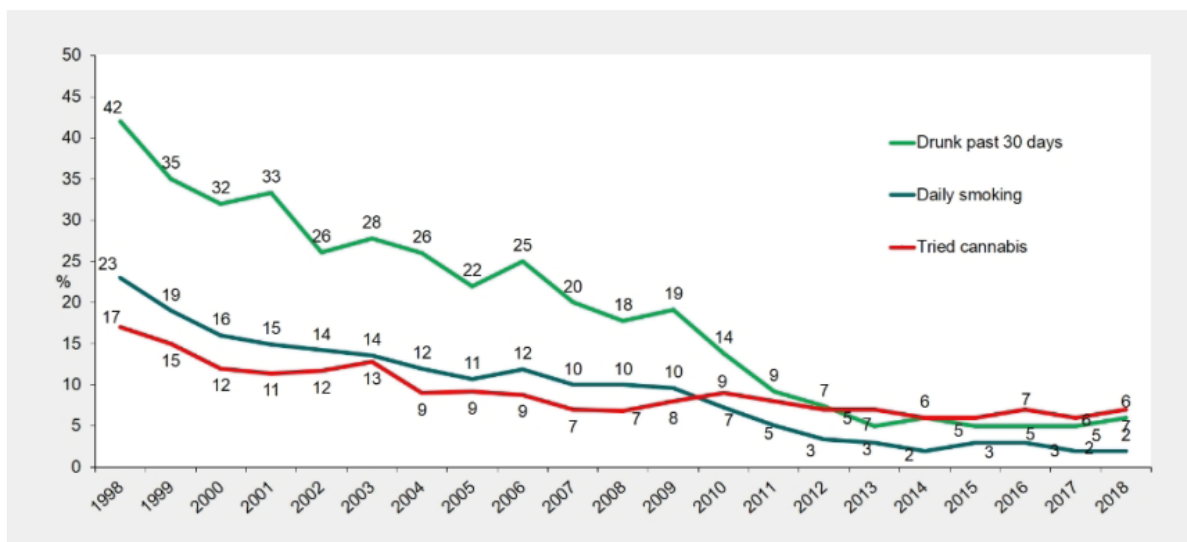
Voordat de OKO aanpak in de gemeente wordt gestart, moet er volgens het Trimbos-instituut aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan:

- Politiek en bestuurlijk draagvlak: vanuit het college en de raad is er een commitment nodig voor minimaal vier jaar, inclusief financiën en capaciteit. Aangezien de OKO aanpak niet direct leidt tot resultaten is het wenselijk om de OKO aanpak langer dan vier jaar voort te zetten. De OKO aanpak is echt een aanpak voor de lange termijn.
- Draagvlak bij lokale partners die een belangrijke rol (kunnen) spelen bij de implementatie.
- Financiën: budget voor ondersteuning van het Trimbos-instituut (15.000 euro per jaar, vier jaar lang), plus budget voor tweejaarlijkse gezondheidsmonitor door de GGD (mogelijk extra kosten, GGD neemt hierover een besluit op zijn vroegst in juni 2024) en jaarlijkse preventieve activiteiten (ca. 25.000 per jaar)
- Capaciteit: 1,2 tot 2,5 FTE waarvan een gemeentelijke projectleider met minimaal 0,6 FTE en waarvan andere leden van het kernteam (gemeente en bijvoorbeeld de GGD). Voor een kleine gemeente als Harlingen wordt 1,2 FTE geadviseerd.

2.3 Verwachte bijdrage OKO

Effectiviteit van IJslandse preventiemodel in IJsland

Het middelengebruik in IJsland is in de laatste 20 jaar drastisch gedaald (Fig. 9). Het lijkt erop dat een groot deel hiervan te verklaren is met de nieuwe preventieaanpak waar tijdens deze jaren volop op werd ingezet. Naast het middelengebruik is ook de mentale gezondheid van jongeren in deze jaren sterk verbeterd.



Middelengebruik in IJsland van 1998 tot 2018 onder 15- en 16-jarigen⁴⁴

Figuur: 9, uit: Smeets et al., 2019.

Middelengebruik

Het is lastig om de effectiviteit van het IJslandse model vast te stellen aan de hand van onderzoek. Dit komt omdat veel verschillende factoren van invloed zouden kunnen zijn op de daling in middelengebruik dat IJsland laat zien. Het is dus moeilijk om 1 op 1 relaties te ontdekken. Er zijn in totaal drie studies gedaan naar de relatie tussen de daling van het middelengebruik in IJsland en de

IJslandse aanpak (Kristjansson, A. L. et al., 2010, 2016; Jonsson, 2018). In de studie van Kristjansson en collega's werden gemeenten zonder en mét de IJslandse aanpak vergeleken. Hierin was de daling van het alcoholgebruik in de gemeente waar de IJslandse aanpak is toegepast sterker, dan de daling in de gemeente waar de IJslandse aanpak niet is toegepast (Kristjansson, et al., 2010). Voor roken werd dit verschil niet gevonden en in de trend van cannabisgebruik werd een lichte stijging gevonden in de periode van 1995-2015 (Arnarsson, et al., 2017). Ondanks dat het lastig is harde conclusies te trekken, is het aannemelijk dat het beïnvloeden van de wetenschappelijk onderbouwde beschermende en risicofactoren, aangevuld met landelijke maatregelen, een bijdrage heeft geleverd aan de daling in het middelengebruik. Dit wordt nog eens bevestigd met een zichtbare stijging in enkele beschermende factoren en een daling in enkele risicofactoren.

Beschermende en risicofactoren

Onderzoek naar de trend in een aantal factoren die in het IJslandse model zijn geïdentificeerd als belangrijke risico- en beschermende factoren, zoals factoren in het domein gezin en vrije tijd, laten zien dat er een duidelijke stijging is in het percentage jongeren dat zegt dat hun ouders weten waar en met wie ze in de avond zijn (Kristjansson, 2016; Arnarsson, et al., 2017). Daarbij is het ook zo dat deze ouderlijke kennis sterker is toegenomen in gemeenten waar het IJslandse model is ingevoerd vergeleken met de controle gemeenten.

In de periode 1997-2014 nam ook de deelname aan georganiseerde sport toe en het percentage jongeren dat zegt wekelijks naar een feest te gaan nam af. Deze ontwikkeling was in de periode 1997-2009 sterker in de gemeenten waar het IJslandse model was ingevoerd (Kristjansson, et al., 2010).

OKO als preventie aanpak

Bij het gebruik van middelen zoals sigaretten, alcohol of drugs, zijn verschillende fasen of stadia te onderscheiden, van experimenteren tot gebruikstoornis (ook wel verslaving genoemd). Niet iedereen die deze middelen begint te gebruiken, doorloopt alle stadia, en de stadia zijn niet noodzakelijkerwijs lineair (van Warmel et al., 2022). Vanuit preventieperspectief is het van belang om in de aanpak rekening te houden met de gebruiksfase: welke interventie past bij welk type gebruik en hoe voorkom je dat iemand naar de volgende fase gaat? Het doel van middelenpreventie is het voorkomen of uitstellen van het (eerste) gebruik van middelen. Daarnaast wordt middelenpreventie ingezet om problematisch middelgebruik en verslaving te voorkomen. Tot slot is voorkomen van sociale- en gezondheidsproblemen bij mensen die middelen gebruiken een belangrijk doel van middelenpreventie. Er zijn dus verschillende doelen van preventie die ook naast elkaar kunnen bestaan (van Warmel et al., 2022).



Figuur: 10. De OKO aanpak is een universele en collectieve vorm van preventie (uit presentatie Trimbo-instituut)

De meerwaarde van OKO betreft voornamelijk de integrale benadering, monitoren in het lokale beleidsproces en community building. Door van Harlingen een OKO gemeente te maken, wordt er verwacht dat er een sterkere motivatie bij lokale partners zal ontstaan om middelengebruik integraal

aan te pakken. Dit zal een positief effect hebben op de binding met bestaande programma's en langtermijn doelstellingen. Het activeren, inspireren en betrekken van ouders en scholen via de IJslandse manier kan leiden tot een verbeterde samenwerking. Resultaten van interventies en programma's kunnen sneller worden gedeeld en gezamenlijke doelen kunnen beter worden vastgesteld (Oosterhof, 2021).

Daarnaast zorgt het collectieve, universele en primaire karakter van de OKO aanpak tegen middelengebruik, dat er een andere funding voor preventieactiviteiten in de gemeente Harlingen wordt aangelegd. Door met OKO in te zetten op het vergroten van beschermende factoren en het verminderen van risicofactoren in de omgeving van jongeren, wordt beoogd de kraan dicht te draaien als het gaat om problemen rondom middelengebruik, in plaats van te dweilen met de kraan open. Hierdoor wordt er verwacht dat OKO op termijn een bijdrage gaat leveren op diverse terreinen, zoals minder middelengebruik, verminderen criminaliteit en het vergroten van het welzijn van jongeren in het algemeen.

Effectiviteit van OKO in Nederland

Afname middelengebruik en delinquent gedrag

Veel activiteiten die voortkomen uit de OKO werkwijze zullen te maken hebben met het versterken van sociale contacten, zinvolle vrije tijdsbesteding en sport en bewegen. Zoals al wordt beschreven in hoofdstuk 2.1, zijn dit beschermingsfactoren die van belang zijn voor de positieve ontwikkeling van jeugdigen en het voorkomen van middelengebruik. Veel studies hebben aangetoond dat er een sterke link bestaat tussen middelengebruik en delinquentie onder adolescenten (D'Amico et al., 2008). Naast een afname in middelengebruik wordt er met de OKO aanpak dus ook een afname in delinquent gedrag verwacht.

Afname jeugdzorg

Een succesvolle OKO aanpak stimuleert jongeren meer te investeren in het opbouwen van een vriendengroep, actief bezig te zijn en hun levensfase te doorleven zoals dit bedoeld is. Hiermee kan ook het hoge percentage jongeren met mentale problematiek in Harlingen (hoofdstuk 1.1) worden verminderd en uiteindelijk de jeugdzorg worden terug gedrongen.

Een concreet voorbeeld is dat de activiteiten die voortkomen uit OKO er onder andere voor zorgen dat jongeren minder tijd op hun smartphone/social media kunnen spenderen. Gemiddeld spenderen jongeren 5 uur per dag op de smartphone/social media als het al niet meer is (Van Benthem, 2022). Uit onderzoek is gebleken dat dwangmatig gebruik van sociale media tot negatieve consequenties bij jongeren (11 tot 18 jaar) kan leiden. Zo kan dwangmatig sociale mediagebruik door jongeren leiden tot slechtere schoolprestaties en concentratieproblemen. Ook kan het bestaande klachten versterken, zoals angst, depressie, impulsiviteit en hyperactiviteit (ADHD) (Cavdar, 2023).

Het terugdringen van het beroep op jeugdzorg zit hem vooral in de lichtere 'problemen' die gaan over vragen/angsten/onzekerheden waar jongeren hulp bij willen en welke zij minder ervaren bij een sterk sociaal netwerk om zich heen. Er blijft natuurlijk altijd een groep met problematieken/stoornissen die niet bij een preventieve aanpak geholpen zijn. Als we met de lichtere vragen de druk van de jeugdzorg af kunnen remmen, komt er voor hen meer ruimte in de GGZ om op tijd en goed geholpen te worden.

Effectiviteit van OKO in Nederland wordt nog onderzocht

De OKO aanpak bestrijkt meerdere jaren en de eerste Nederlandse gemeenten zijn pas heel recent in 2018 begonnen met de implementatie van OKO. Hierdoor kunnen er nog geen harde conclusies

worden getrokken in hoeverre de IJslandse aanpak ook in Nederland een positief effect heeft op het middelengebruik en het welzijn van jongeren. Binnenkort start er een groot onderzoek die deze effecten zal meten.

Conclusie verwachte bijdrage

Ondanks dat er nog geen cijfers over de effectiviteit bekend zijn, is het aannemelijk dat het beïnvloeden van de wetenschappelijk onderbouwde beschermende en risicofactoren een bijdrage zal leveren aan de daling van het middelengebruik en vergroten van het welzijn onder jongeren. Daarnaast geven gemeenten die de OKO aanpak al langer uitvoeren aan dat ze de aspecten van community building, integrale benadering en de belangrijke rol van monitoring in het lokale beleidsproces, echt als een meerwaarde ervaren.

3. GEMEENTEN EN OKO

3.1 Doelstellingen gezondheid en middelengebruik

Gemeenten in Nederland hebben vanuit de Wet Publieke Gezondheid de taak en verantwoordelijkheid om de gezondheid van inwoners te beschermen en te bevorderen. Daarnaast is in 2014 de Alcoholwet ingegaan die verkoop van alcohol onder de 18 jaar verbiedt. Hieruit is de campagne ontstaan van NIX18. De landelijke norm is dat jongeren onder de 18 jaar niet roken en niet drinken.

De afgelopen decennia, en in het bijzonder de afgelopen jaren, is er veel in gang gezet op gezondheid, preventie en een sterke sociale basis door het Rijk, door de gemeenten en andere betrokken partijen. Deze beweging naar preventie komt voornamelijk voort vanuit het doel om de zorg voor de toekomst goed, toegankelijk en betaalbaar te houden. Met deze insteek zijn verschillende akkoorden opgezet, zoals het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), welke invulling geven aan dit doel. Deze akkoorden worden vervolgens op verschillende lokale niveaus vertaald naar concretere doelen en opdrachten, zoals in het Regioplan Friesland, de Friese Preventieaanpak en het plan van aanpak voor het GALA in gemeente Harlingen

De gezondheidsnota 'Gezond en Vitaal Harlingen 2023-2026'¹ beschrijft de prioriteiten op het gebied van gezondheid en geeft richtlijnen voor het lokale gezondheidsbeleid (Gemeente Harlingen, 2023). Meerdere thema's uit deze gezondheidsnota hebben een relatie met de OKO aanpak, zoals gezondheid in de fysieke en sociale leefomgeving, het terugdringen gezondheidsachterstanden en het verminderen van psychische en mentale druk bij jongeren.

¹ Link naar de gezondheidsnota 'Gezond en Vitaal Harlingen 2023-2026':
<https://www.harlingen.nl/nota-gezond-en-vitaal>

3.2 Ervaringen van andere gemeenten

Voor dit onderzoek is input verzameld bij verschillende gemeenten in Friesland om te leren van hun ervaringen met het opzetten, invullen en uitvoeren van de OKO werkwijze in hun gemeente. In bijlage 3 vindt u een uitgebreide toelichting hiervan. Gemeenten die hun ervaringen hebben gedeeld zijn De Fryske Marren, Noard-East Fryslân, Smallingerland en Súdwest Fryslân. Samengevat kwamen deze punten naar boven:

Gemeenten zijn positief over:

- OKO past bij heersende visie:
 - o Het lijkt erop dat veel gemeenten steeds meer willen gaan inzetten op preventie in plaats van dat ze reactief werken. De OKO werkwijze past in deze visie en heeft daarom veel draagvlak binnen de gemeenten zelf en onder verschillende partijen. De OKO werkwijze sluit hiernaast goed aan bij de Fryske Mienskip Oanpak. Een overkoepelende visie die op dit moment nog wordt ontwikkeld door de Friese Preventieaanpak (FPA) en ook een ambitie is vanuit het Regioplan Friesland (de Vries, 2022).
- OKO als paraplu:
 - o OKO functioneert als paraplu voor alles wat er al gedaan wordt in de gemeente omtrent preventie van middelengebruik en het welzijn van jongeren. Het biedt samenhang tussen deze activiteiten en de activiteiten die nog komen in de toekomst. Een ander voordeel van de overkoepelende functie van OKO is dat niet alle activiteiten die voortkomen uit OKO ook onder het OKO budget vallen. Ze kunnen ook vanuit andere budgetten/domeinen worden gefinancierd en toch bijdragen aan het doel van OKO.
- Begeleiding Trimbos:
 - o Gemeenten zijn allemaal positief over de ondersteuning tijdens de OKO werkwijze vanuit het Trimbos-instituut. Vooral de betrokkenheid en het willen meedenken met gemeenten wordt erg gewaardeerd. De jaarlijkse kosten van 15.000 euro voor de ondersteuning vanuit Trimbos is het daarom dubbel en dwars waard. Tijdens het implementatietraject (de eerste 4 jaar) is er de mogelijkheid om het ondersteuningsaanbod van het Trimbos stop te zetten. Het is aannemelijk dat na deze 4 jaar het volledige ondersteuningsaanbod van het Trimbos niet meer nodig is. Er kan dan gekozen worden voor minder intensieve ondersteuning welke rond de 8000 euro kost, of helemaal te stoppen met de ondersteuning vanuit het Trimbos.
- Samenwerkingspartner GGD:
 - o Gemeenten ervaren de GGD als een goede samenwerkingspartner. De GGD is vaak al goed vertegenwoordigd bij scholen en werkt gemeente overstijgend. Dit werkt in het voordeel van de OKO werkwijze.
- Pijler Vrije Tijd:
 - o Alle gemeenten geven aan dat het relatief makkelijk is invulling te geven aan de pijler Vrije Tijd. Een goede samenwerking tussen vrije tijd aanbieders kan hierbij helpen. Daarnaast zijn sommige gemeenten positief of denken na over het inzetten van een sportpas.

Punten om over na te denken:

- Samenwerken met andere gemeenten:
 - o Meeste gemeenten in Friesland zitten ook in de startfase van OKO. Aan de ene kant is dat jammer omdat we dan nog niet een perfect werkend voorbeeld hebben waar we inspiratie van kunnen opdoen. Aan de andere kant zorgt het voor de buitengewone kans om samen op te trekken en met elkaar mee te denken en ervaringen te delen. Daarnaast zouden gezamenlijk dezelfde naam (Cool Harlingen) kunnen worden gegeven aan de OKO

werkwijzen in gemeenten zodat de boodschap wordt versterkt en bijvoorbeeld samen kunnen investeren in een online community welke bijdraagt aan OKO. Samenwerken zou naast het delen van kennis en het versterken van de boodschap in sommige situaties ook voor een inkoopvoordeel kunnen zorgen.

- Een kleine gemeente zijn heeft voor- en nadelen:
 - o Harlingen is een kleine gemeente met maar twee VO scholen. Dat Harlingen klein is kan zowel voordelig als nadelig werken. Er zijn korte lijntjes, het is behapbaar en het zou in sommige opzichten kunnen schelen in de kosten. Aan de andere kant kan het zo zijn dat door deze kleinschaligheid er ook maar een klein budget en capaciteit is. Voor de OKO werkwijze zijn er veel verschillende mensen nodig. Het zou kunnen dat het lastig is om deze mensen bij elkaar te zoeken en te houden.
- Doelgroep OKO werkwijze staat niet vast:
 - o De doelgroep van de OKO werkwijze binnen een gemeente staat niet vast. Tijdens de OKO aanpak in andere gemeenten speelt de school meestal een centrale rol in het vormen van de doelgroep. Hier vindt de monitor plaats waaruit de cijfers komen die worden gebruikt in de dialoogsessies. Maar de school hoeft niet per se deze centrale rol te spelen. Er kan ook gekozen worden om in specifieke wijken de monitor af te nemen en hier interventies en activiteiten in te zetten. Op basis van cijfers of signalen van verschillende partijen als handhaving en het onderwijs kan worden besloten waar de focus ligt.
 - o Daarnaast kan er ook gekozen worden om de OKO werkwijze niet alleen op jongeren van 12-18 jaar te richten, maar ook jongere kinderen mee te nemen die nog op de basisschool zitten, zoals vanaf 10 jaar of wellicht nog eerder.
- Kernteam en werkgroepen
 - o Gemeenten in Friesland verschillen in de precieze formatie van het kernteam en de werkgroepen. Sommige gemeenten houden het kernteam alleen intern, andere gemeenten laten een Gezondheidsbevorderaar van de GGD of iemand van het jongerenwerk aansluiten. Afhankelijk van de pijlers waar op wordt gefocust wordt er een keuze gemaakt welke externe partijen worden betrokken in de werkgroepen. De hoeveelheid en het type externe partners verschilt per gemeente.
- Partners
 - o Interessant om te verdiepen in de partners en hun visie. Zo viel het een gemeente bijvoorbeeld op dat jongerenwerkers over het algemeen veel meer probleemgericht werken en hierdoor het nut van activiteiten voor álle jongeren minder inzien. Het is belangrijk dat alle partners zich bewust zijn van de noodzaak om interventies en activiteiten die tijdens de dialoogsessie worden gevormd in te steken vanuit primair preventief oogpunt
- Ambassadeurs OKO belangrijk
 - o Gemeenten geven aan dat het belangrijk is om ambassadeurs te vinden die achter OKO staan. Als gemeente kan je namelijk niet alleen maar blijven trekken. Er wordt eerder succes behaald wanneer anderen ook eigenaarschap voelen over de OKO werkwijze.
- Vormen van draagvlak en voorbereiding start OKO
 - o De formatie van de werkgroepen kan pas worden voltooid als de resultaten van de OKO vragenlijsten binnen zijn en de dialoogsessies in de kerngroep zijn geweest. Het is belangrijk dat (externe) partners van tevoren al weten wat hen te wachten staat zodat het vormen van de werkgroepen snel kan verlopen.
 - o Het vormen van een platform gericht op de samenwerking tussen verschillende ketenpartners zou hierbij kunnen helpen.

- Scholen zijn belangrijke samenwerkingspartners die wellicht niet altijd makkelijk te betrekken zijn in de OKO aanpak. Het is daarnaast belangrijk om goede ondersteuning te bieden voor scholen bij het uitvoeren van de vragenlijsten.
- Projectleider
 - De verschillende gemeenten hebben aangegeven dat het echt belangrijk is om een goede projectleider aan te stellen die zich volledig kan richten op OKO. Het ideale aantal uur varieert hiervoor tussen de 16-20 uur.
 - In de meeste gemeenten wordt de projectleider gewoon bij de gemeente aangesteld, maar bij één hiervan wordt de projectleider bij een welzijnsorganisatie aangesteld. Dit laatste is mogelijk omdat er verder in het kernteam wel nog een senior beleidsadviseur zit.
- Pijlers OKO
 - De ervaring van gemeenten in Friesland is dat de pijler Vrije Tijd het makkelijkst te organiseren is en de pijler Gezin meer ingewikkeld is.

4. FORMATIE EN IMPLEMENTATIE

4.1 Projectstructuur

OKO is een werkwijze voor gemeenten. Bovenaan het 'project' staat daarom natuurlijk de gemeenteraad, het hoogste bestuursorgaan in de gemeente. De leden van de gemeenteraad (raadsleden) nemen alle beslissingen die voor de gemeente van belang zijn. Hieronder staat het college van B&W (Burgemeester en Wethouders). Het college voert de plannen van de gemeenteraad uit en mogen zelf over de uitvoering van de maatregelen besluiten. Hierom is het college van B&W dus de opdrachtgever van de verschillende groepen welke zorgen voor de uitvoering van OKO (fig. 11).

Deze groepen kunnen op verschillende manieren worden onderverdeeld. De gemeente is hier helemaal vrij in. Gemeenten die al bezig zijn met de OKO werkwijze verschillen van elkaar in hoe uitgebreid ze de projectstructuur van OKO hebben opgezet. De minimale variant is het organiseren van één kernteam.

Het kernteam

Wanneer Harlingen een OKO gemeente wil worden is het nodig om een projectleider aan te stellen die het kernteam kan leiden (fig. 11). Hiervoor wordt een projectleider van 0.6 FTE (21,6 uur) geadviseerd door het Trimbos. Daarnaast wordt er benadrukt dat het belangrijk is dat de projectleider geen andere taken heeft binnen de gemeente en zich echt volledig kan focussen op OKO. Gebleken is namelijk dat wanneer er een projectleider wordt aangesteld die hiernaast nog een aantal uur in de week heeft voor andere taken buiten OKO, er uiteindelijk in de praktijk vaak minder aandacht naar OKO gaat. Dit komt omdat OKO een langdurige werkwijze is, welke belangrijk is maar bijna nooit urgent.

De taken van een projectleider zijn deels afhankelijk van wie er nog meer in het kernteam zitten. Op basis van ervaringen van andere OKO gemeenten en advies vanuit het Trimbos kan het kernteam van OKO het beste intern zijn en alleen bestaan uit mensen van de gemeente. Dit omdat er in het kernteam ook zaken zoals subsidiestromen en gemeentelijke beleidszaken worden besproken en het niet wenselijk is dat hier ook externe partijen mee aan tafel zitten. Verstandig is om mensen vanuit verschillende beleidsafdelingen uit het sociaal domein in het kernteam te betrekken. Een beleidsmedewerker van Jeugd, Sport, Gezondheid, Onderwijs en wellicht af en toe iemand van Veiligheid bijvoorbeeld. Op deze manier kan de invulling van de OKO werkwijze worden aangevlogen vanuit verschillende hoeken en kan er verbinding worden gelegd tussen het beleid uit de verschillende richtingen. Er wordt in totaal 1,5-2,5 FTE voor het kernteam geadviseerd waarvan dus 0.6 FTE is gereserveerd voor de projectleider. Omdat Harlingen een kleine gemeente is, is 1.2 FTE ook voldoende volgens het Trimbos.

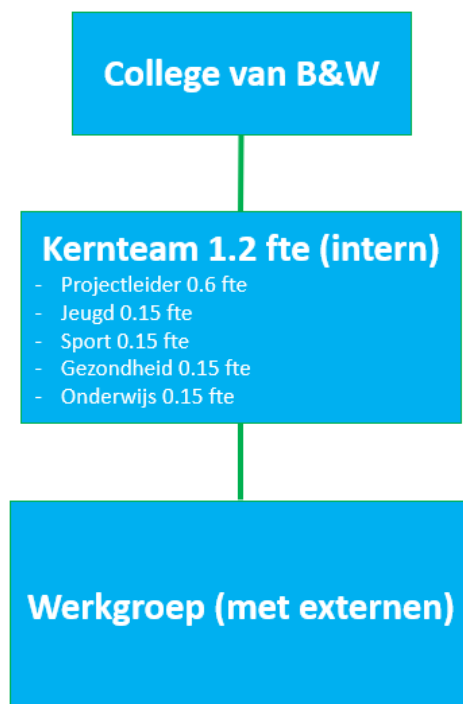
In het kernteam is het belangrijk dat er een ervaren senior beleidsadviseur zit die veel kennis heeft over de gemeente. Bijvoorbeeld kennis van alle lijntjes binnen de gemeente en wie goed weet om te gaan met dingen als subsidiestromen en aanvragen. De projectleider kan zich dan meer op de uitvoerende taken richten van het OKO proces, dus het netwerken, verbinden van partijen en het organiseren van de bijeenkomsten. Het zou in dit geval ook kunnen dat er niet iemand vanuit de gemeente als projectleider wordt aangesteld, maar van een externe partij zoals VNN of een welzijnsorganisatie. Projectleiders in de vorm van freelancers en zzp'ers zijn niet gewenst. Dit komt omdat voor het zetten van een goede basis voor OKO in de gemeente het voordelig is als de projectleider er voor minimaal 4 jaar zit. De ervaring uit andere gemeenten leert dat als er van projectleider wordt gewisseld in een kortere periode, dit voor veel vertraging zorgt.

Voor het kernteam is het minder belangrijk dan voor de werkgroepen om vaak bij elkaar te zitten. Waarschijnlijk niet meer dan eens in de 4 werken.

Werkgroepen

Naast het interne kernteam met daarin de projectleider en de verschillende beleidsmedewerkers uit de gemeente, is het voor OKO ook belangrijk om de samenwerking met externe partners op te zoeken. Dit kan worden gedaan met de formatie van werkgroepen (fig. 11). Deze werkgroepen worden na de dialoogsessies in het kernteam gevormd rondom de verschillende pijlers. Het Trimbos ondersteund deze dialoogsessies. Afhankelijk van de pijlers en de uitkomsten van deze dialoogsessies spelen er andere externe partijen een belangrijke rol. Er hoeft niet per se voor elke pijler een aparte werkgroep worden gevormd. Twee pijlers zouden ook wellicht gecombineerd kunnen worden zoals bijvoorbeeld de pijlers 'gezin' en 'peergroep' en de pijlers 'school' en 'vrije tijd'. Voor gemeente Harlingen zou het ook voldoende kunnen zijn om te starten met één werkgroep, omdat het een kleine gemeente betreft. Bij de aanvang van OKO is het belangrijk om te weten of al deze externe partijen mee willen doen aan OKO, maar het is nog niet van belang dat de precieze projectformatie al helemaal klaar ligt. Het is juist een onderdeel van de werkwijze om met elkaar in gesprek te gaan over hoe de werkgroepen worden ingericht en wat de meest optimale formatie is.

Zoals al benoemd onder het vorige kopje is het voor het kernteam minder belangrijk dan voor de werkgroep(en) om vaak bij elkaar te zitten. Voor de werkgroep(en) is het belangrijk dat ze op bepaalde momenten veel samenkomen en intensief aan de slag gaan met OKO. Vooral in het begin is dit heel intensief, ongeveer in de periode van maart tot en met juni van het tweede jaar, na de eerste monitor. Tijdens deze periode vinden de dialoogsessies plaats in alle werkgroepen en wordt er op basis van de cijfers beleid gevormd en uiteindelijk ook strategieën en interventies uitgevoerd. Deze periode (maart t/m juni van het tweede jaar) vraagt ongeveer 20 uur voor elke werkgroep in totaal. Nadat deze intensieve periode over is en er een goed plan is bedacht, zullen de werkgroep(en) minder vaak bij elkaar hoeven te komen en zal dit uiteindelijk niet meer dan 1 of 2 uur per maand kosten. De tijd en inzet die wordt gevraagd van externe partijen hierna kan alle kanten op gaan en is helemaal afhankelijk van de strategieën en interventies die worden bedacht.



Figuur: 11. Overzicht projectformatie. De werkgroep(en) worden afhankelijk van de dialoogsessies gevormd.

4.2 Inzet gemeente

De rol van de gemeente is voornamelijk het verzorgen van de projectleiding, communicatie en het stimuleren van de samenwerking. De gemeente is dus de regisseur van de aanpak, zorgt voor het tijdig, cyclisch doorlopen van de vier fasen uit de OKO-werkwijze, faciliteert en ondersteunt betrokken partijen, houdt zich bezig met het opbouwen van het draagvlak en samenwerking onder de betrokken partijen en bewaakt de afstemming met andere lokale preventie-initiatieven. Naast het kernteam dat voornamelijk intern zal zijn, is er een verantwoordelijke wethouder nodig om partijen te mobiliseren en te blijven activeren

4.3 Inzet ketenpartners

De inzet die verwacht wordt van de verschillende ketenpartners verschilt, afhankelijk van hun expertise maar ook afhankelijk van de ideeën die voortvloeien uit de dialoogsessie tijdens de OKO werkwijze.

GGD Fryslân

Van GGD Fryslân wordt verwacht dat ze de OKO monitor faciliteren, deelnemen aan de werkgroepen en wellicht zorgen voor de uitvoering van preventieactiviteiten:

- Faciliteren. Afnemen van de vragenlijsten en het verzorgen en presenteren van de monitor cijfers.
- Adviseren. GGD Fryslân heeft veel kennis in huis aangaande gezondheid in brede zin en preventie, waardoor een gezondheidsbevorderaar van de GGD binnen het kernteam en/of de werkgroepen goed mee kan denken over welke specifieke preventieactiviteiten zouden kunnen worden ingezet in de gemeente.
- Uitvoeren. De GGD biedt preventie activiteiten aan zoals bijvoorbeeld het programma Helder op School of NIX18 campagnes in de gemeente.

Verslavingszorg Noord Nederland (VNN)

Van VNN wordt verwacht dat ze deelnemen aan de werkgroepen en hier een adviserende rol aannemen en wellicht ook zorgen voor de uitvoering van preventieactiviteiten:

- Adviseren. VNN beschikt over veel kennis en expertise op het gebied van middelengebruik en verslaving, terwijl de GGD gezondheid veel meer in zijn algemeenheid aanvielt. Juist de combinatie van beide expertises kunnen van pas komen tijdens de OKO werkwijze.
- Uitvoeren. VNN beschikt naast kennis ook over verschillende middelen die te maken hebben met preventie van middelengebruik en verslaving. Zo heeft VNN ervaring met het spreken van ouders over dit onderwerp en bieden ze verschillende preventieprogramma's aan.

Welzijns- of jongerenwerk

Van het welzijns-jongerenwerk wordt ook verwacht dat ze deelnemen aan de werkgroepen en hier een adviserende rol innemen en daarnaast zorgen voor de uitvoering van preventieactiviteiten:

- Adviseren. Jongerenwerkers staan in direct contact met jongeren en weten hierom vaak goed wat er speelt binnen een gemeente. Een jongerenwerker in gemeente Harlingen werkt hiernaast ook nog een aantal uur voor het jeugdteam binnen de gemeente. Beide punten maakt dat deze jongerenwerker een belangrijke partner is die meedenkt over het vormgeven van preventieactiviteiten tijdens OKO.
- Uitvoeren. Jongerenwerkers bieden laagdrempelige ondersteuning aan jongeren in hun ontwikkeling naar volwassenheid. Ze doen dit door contact te maken, te signaleren, motiveren, opvoeden en activeren. Ze kunnen goed worden ingezet tijdens de uitvoering van

preventieactiviteiten die voortkomen uit de werkgroepen van de OKO werkwijze. Daarnaast werken jongerenwerkers met diverse partners samen. Deze korte lijntjes kunnen van pas komen tijdens OKO.

Onderwijs

De minimale variant van betrokkenheid van het onderwijs tijdens OKO, is dat de school zich open stelt voor het afnemen van de vragenlijst onder jongeren. De OKO vragenlijst is toegevoegd aan de basisvragenlijst van de GGD jeugdgezondheidsmonitor. Het onderwijs moet dus tijd vrijmaken (één lesuur) om deze vragenlijsten af te nemen op een laptop/computer in de 2^e en 4^e klas voor de reguliere Jeugdgezondheidsmonitor en voor de extra OKO lijst sowieso de 4^e klas en wellicht ook klas 2. Afnahme van de extra monitor vraagt een vergelijkbare inzet als tijdens de afname van de reguliere jeugdgezondheidsmonitor. Daarnaast zal de school vóór de monitorafname een informatiebrief naar de ouders sturen. Deze brieven worden door de GGD met de scholen gedeeld zodat zij deze niet zelf hoeven te maken. Met de monitor wordt beoogd om in ieder geval 80% van de jongeren woonachtig in de gemeente te bevragen. Dit kán betekenen dat het nodig is om ook scholen buiten de gemeente te benaderen voor het afnemen van de monitor, mocht daar een grote groep jongeren woonachtig in de gemeente Harlingen naar school gaan. Wanneer dit ook OKO gemeenten zijn dan is dat meteen mooi meegenomen en kan er samen worden opgetrokken.

De wenselijke variant van betrokkenheid van het onderwijs tijdens OKO, is dat de school zich echt partner en mede-eigenaar van de aanpak voelt. Daarvoor is het goed ze te betrekken in de OKO aanpak door de waarde en meerwaarde van OKO voor de school met ze te bespreken, te vragen wat de school nodig heeft en ze ook, net zoals de andere lokale partners, te betrekken bij het duiden van de monitor resultaten, het formuleren van doelen en uitwerken van deze doelen in beleid. Het is wenselijk dat het onderwijs aansluit om mee te denken in werkgroepen die het domein school betreffen.

Het onderwijs kan dus een faciliterende, adviserende en uitvoerende rol spelen in de OKO werkwijze:

- Faciliteren. De minimale variant van betrokkenheid van het onderwijs is dat de school zich open stelt voor het afnemen van de vragenlijst onder jongeren. Naast het faciliteren van de vragenlijst kunnen de scholen ook een belangrijke rol spelen in het faciliteren van preventieactiviteiten op en rondom school. De school kan op deze manier functioneren als vind-plek voor jongeren en ouders.
- Adviseren. De wenselijke variant van betrokkenheid van het onderwijs tijdens OKO, is dat de school zich dus echt partner en mede-eigenaar van de aanpak voelt en dat ze dus meedenken en een adviserende rol aannemen tijdens de werkgroepen.
- Uitvoeren. Naast adviseren kan het onderwijs zelf ook preventieactiviteiten die voortkomen uit de dialoogsessies van de werkgroepen gaan uitvoeren. Ze ontvangen hun eigen schoolrapport wat hen mogelijk aanknopingspunten geeft voor het vormen van beleid.

4.4 Draagvlak externe partners

OKO is een integrale aanpak. Dit betekent dat er wordt beoogd om met verschillende externe partners, ieder met zijn eigen expertise, samen te werken aan het bevorderen van beschermende factoren en het wegnemen van risicofactoren onder jongeren in de gemeente. Op basis van gesprekken met het Trimbos en met anderen gemeenten die bezig zijn met de OKO aanpak is er gekozen om input te verzamelen en het draagvlak voor OKO te peilen bij de volgende externe partners: GGD Fryslân, Verslavingszorg Noord Nederland, welzijns- en/of jongerenwerk en het onderwijs.

Samengevat zijn GGD Fryslân, VNN en het jongerenwerk erg enthousiast over OKO. Ze vinden het goed dat OKO zich voornamelijk richt op primaire preventie en denken dat het voor meer samenhang zal

zorgen tussen de verschillende preventie initiatieven en activiteiten binnen de gemeente. Het VO onderwijs in Harlingen (RSG Simon Vestdijk en Maritieme Academie) zijn ook geïnteresseerd in een actieve deelname aan de OKO werkwijze. Wel hebben ze hun twijfels, welke voornamelijk voortkomen uit de beperkte tijd, inzet en geld die ze te besteden hebben. Ze hebben hun twijfels of het afnemen van de extra monitor en het deelnemen aan de werkgroepen wel echt effectief zullen zijn en hen concreet positieve dingen zullen opleveren.

Wanneer wordt besloten de OKO werkwijze door te zetten in gemeente Harlingen, zou een volgende stap kunnen zijn om meer externe partners te benaderen, zoals: aanbieders van vrij vrijetijdsvoorzieningen (sport en cultuur), huisartsen, politie/handhaving, horeca, ouders en communicatie partners. Welke externe partners precies worden benaderd en met welk doel is afhankelijk van hoe de werkgroepen worden opgezet en wat voor ideeën uit de werkgroepen voortkomen.

GGD Fryslân

- De gezondheidsbevorderaar van GGD Fryslân in gemeente Harlingen staat heel positief tegenover de invoer van de OKO werkwijze in gemeente Harlingen.
 - o *“OKO zorgt ervoor dat wat we doen gefundeerd is, alles wat gestroomlijnder wordt en nog meer onderdeel van een gezamenlijk geheel.”*

Verslavingszorg Noord Nederland (VNN)

- Een preventiefunctionaris, werkzaam in het preventieteam van VNN met als werkgebied gemeente Harlingen en Waadhoeke, is ook groot voorstander van de invoer van de OKO werkwijze in gemeente Harlingen.
- Aandachtspunten die genoemd zijn tijdens gesprek:
 - o Ondanks dat VNN een preventieafdeling heeft is de focus op primaire preventie tijdens de OKO werkwijze nog redelijk nieuw. Dit betekent dat er nog niet per se best practices zijn op dit gebied en dat er dus ook deels op experimentele wijze aan de slag moet worden gegaan tijdens de uitvoering van OKO. Dit geldt niet alleen voor VNN, maar voor alle partners.

Welzijns- of jongerenwerk

- Het jongerenwerk georganiseerd vanuit Connexa, staat positief tegenover het uitzetten van de OKO werkwijze in gemeente Harlingen.
- Aandachtspunten die genoemd zijn tijdens gesprek:
 - o Het is belangrijk om de doelgroep, dus jongeren en ouders, echt te betrekken tijdens het OKO proces en het bedenken van activiteiten en initiatieven. Er moet dus goed worden uitgedacht hoe de doelgroep wordt betrokken bij de uitvoering van OKO.
 - o Een tip is om OKO te starten met een positieve activiteit, zodat OKO op een positieve manier naamsbekendheid en draagvlak krijgt onder jongeren en ouders in de gemeente. Bij voorkeur een activiteit die ook is georganiseerd met en door ouders en/of jongeren en waar iedereen makkelijk aan mee zou kunnen doen.

Onderwijs

- Beide VO scholen in Harlingen (RSG Simon Vestdijk en de Maritieme Academie) zijn geïnteresseerd in deelname aan OKO. Ze zien namelijk op en rondom school toenemende problematiek onder jongeren gerelateerd aan middelengebruik en mentale gezondheid. Ze staan open voor deelname aan OKO, maar hebben nog wel hun vraagtekens. Het is nog niet zeker of ze zich volledig committeren aan de OKO aanpak. Dit omdat ze nog huiverig zijn als het gaat om het afnemen van

een extra monitor op school, hoeveel inzet en tijd het hen gaat kosten en hoeveel profijt ze uiteindelijk daadwerkelijk gaan hebben aan deelname van OKO.

- Aandachtspunten die genoemd zijn tijdens gesprek:
 - Beide scholen hebben twijfels over de extra monitor. Het kost hen een extra lesuur en ze zien als risico dat het vaker afnemen van vragenlijsten ten koste gaat van de betrouwbaarheid omdat jongeren minder hun best doen om het goed in te vullen.
 - Voor de Maritieme Academie kost afnemen van vragenlijsten o.a. veel moeite omdat de jongeren op verschillende tijden aan het varen zijn waardoor het logistiek moeilijk te organiseren is.
 - RSG Simon Vestdijk voert zelf ook al een onderzoek uit (soort leerling-school tevredenheidsonderzoek) waaruit ze heel gericht informatie kunnen halen, bijvoorbeeld over hoe het met de leerlingen op school gaat en hoe verbonden ze zich voelen met de school. Dit zijn vragen die waarschijnlijk veel lijken op de vragen uit de OKO module en is het dus te betwisten of het niet overbodig is om beide vragenlijsten in te zetten. Waarschijnlijk is dit eigen onderzoek bij RSG Simon Vestdijk meer gedetailleerd dan de OKO module, waardoor ze dit onderzoek eigenlijk niet willen missen. Zo is het geen anoniem onderzoek en kunnen ze echt per leerling kijken wat ze hebben geantwoord en hoe ze zich verhouden tegenover bepaalde onderwerpen.
 - Ze geven aan interesse te hebben in deelname aan OKO omdat de gemeente voor de uitvoering van deze aanpak een structureel een budget op neemt in de begroting. Dit zou betekenen dat er daadwerkelijk acties kunnen worden uitgevoerd die preventie als doel hebben en waar de school baat bij zal hebben. De OKO aanpak bestaat niet uit een vast pakket interventies of campagnes. Er wordt lokaal besproken wat de grootste problemen zijn en waar kansen liggen om deze aan te pakken. Hierdoor kan het budget wat voor de OKO aanpak wordt gereserveerd goed af worden gestemd met het onderwijs en effectief worden ingezet.

4.5 Regionale afstemming

Verschillende gemeenten in Friesland zijn al begonnen met de OKO aanpak, of zijn van plan binnenkort te beginnen. In dit proces kunnen gemeenten veel van elkaar leren en wellicht zelfs samenwerken op bepaalde punten, zoals bijvoorbeeld overkoepelende vrijetijdsbesteding.

Wellicht dat een meer intensieve samenwerking ook interessant zou kunnen zijn, zoals het samen optrekken met gemeente Waadhoeke tijdens de start van OKO. Om kosten te besparen kunnen Harlingen en Waadhoeke samen het ondersteuningspakket voor OKO van Trimbos aanvragen. Hoe OKO dan wordt uitgevoerd in beide gemeenten zou nog verschillende kanten op kunnen gaan. Het zou zo georganiseerd kunnen worden dat beide gemeenten hun eigen kernteam hebben, maar dat hierboven nog een team staat die in contact staat met Trimbos en die dus profiteert van de ondersteuning van het Trimbos.

Tijdens gesprekken met gemeente Waadhoeke komt naar voren dat ze serieus overwegen om ook met OKO te starten. Er lijkt veel draagvlak voor deze werkwijze te zijn binnen de gemeente. Wel zijn ze minder ver in de voorbereidingen voor OKO dan gemeente Harlingen. Dit zou betekenen dat het langer zou duren voordat we met OKO kunnen starten. Waarschijnlijk pas in 2025 als het al niet later is. Daarnaast zijn er signalen dat er problematiek heerst in de Waadhoeke dan in Harlingen. Zeker wanneer we rekening houden met het verschil tussen stad en platteland. In gemeente Waadhoeke is veel meer sprake van plattelands dorpjes dan in gemeente Harlingen. De cijfers uit de monitor zullen

er hierom waarschijnlijk anders uitzien, waardoor het wellicht niet effectief is om samen deze cijfers te bespreken.

4.6 Afstemming met andere initiatieven

Zoals in 3.1 al staat beschreven, past de OKO aanpak vanwege zijn integrale karakter ontzettend goed bij de verschillende thema's, doelstellingen en ambities waarmee Harlingen aan de slag wil komende jaren. Veel van deze thema's zijn te koppelen aan de ambitie om de sociale basis (Fryske Mienskip) te versterken. Omdat de OKO aanpak in zet op bewegen en ontmoeten van jongeren en hun ouders; met activiteiten op het gebied van sport, muziek, kunst en vrijwilligerswerk die geworteld zijn in de lokale gemeenschap, draagt OKO bij aan de sociale samenhang binnen de Fryske Mienskip en een gezonde leefstijl onder jongeren.

Uit gesprekken met verschillende partijen kwam naar boven dat OKO als een paraplu kan functioneren voor alle initiatieven in de gemeente Harlingen die in het specifiek gericht zijn op jongeren en het bevorderen van een positieve omgeving voor hen. Voorbeelden van hiervan zijn JOGG, de Gezonde School en de Rook Vrij Leven (RVL) aanpak. Afhankelijk van de aard van de initiatieven kan er gekozen worden om deze te laten vallen onder de naam OKO of ze wellicht in co-creatie in te zetten.



Wanneer uit de Rook Vrij Leven wijkaanpak blijkt dat ze ook op jongeren in Harlingen willen inzetten, zou een samenwerking met OKO erg nuttig zijn omdat het dan dezelfde doelgroep betreft. Verder is een samenwerking tussen JOGG en OKO mogelijk ook interessant omdat deze veel gelijkenissen met elkaar hebben. Beide aanpakken zetten zich in voor het belang van een gezonde leefomgeving voor de jeugd en zetten zich in om lokale samenwerking te creëren, JOGG via een lokaal werknets van professionals vanuit verschillende beleidsterreinen van de gemeente, van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven, OKO via een lokale preventie coalitie van diverse beleidsterreinen van de gemeente, lokale partners en ouders. Zowel bij OKO als bij JOGG wordt lokale aanpak vrij gelaten en ingevuld afhankelijk van de lokale behoeften. Hierdoor kunnen beide aanpakken ondanks



Figuur: 12. Paraplu functie van OKO in gemeente Harlingen. Verschillende initiatieven en activiteiten die al actief zijn of die mogelijk in de toekomst worden bedacht in gemeente Harlingen op het gebied van middelengebruik en welzijn bij jongeren kunnen onder de OKO werkwijze vallen en/of hieruit voortkomen.

het verschil in leefstijlthema's toch goed gezamenlijk ingezet worden om juist een brede blik op gezondheid te bewerkstelligen of op een ander niveau te werken zodat ze elkaar aanvullen.

Wanneer er met OKO wordt gestart is het van belang om in kaart te brengen welke initiatieven er al zijn en hoe OKO zich hiertoe verhoudt. Vervolgens is er een blijvend gesprek nodig tussen de trekkers van deze aanpakken, zodat samenwerkingen en co-creatie gestimuleerd blijven worden. De OKO werkwijze kan er dan voor zorgen dat losse initiatieven die gericht zijn op jongeren nu onder één werkwijze en theorie vallen en hiermee goed worden onderbouwd. Verder zorgt het snelle meten en reageren op de resultaten tijdens de OKO werkwijze ervoor dat er beter kan worden ingezet op dingen in de gemeente die nu spelen en dus écht van belang zijn. Zo zou het ook kunnen gebeuren dat er op basis van de monitor cijfers tijdens OKO gekozen wordt om te stoppen met bepaalde initiatieven, omdat blijkt dat hier eigenlijk geen behoefte aan is of dat ze niet effectief genoeg zijn.

4.7 Verwachte kosten

Het OKO-implementatietraject betreft minstens 4 jaar. Dit betekent dat er minimaal voor 4 jaar moet worden begroot. Na deze 4 jaar kan de gemeente verder met de OKO aanpak. De begroting ziet er dan grotendeels hetzelfde uit. Er zal dan waarschijnlijk alleen niet meer moeten worden begroot voor de ondersteuning door het Trimbos-instituut.

- Ondersteuningsbudget Trimbos:
 - o 15.000 per jaar voor 4 jaar (indien er sprake is van samenwerking kan je dit delen)
 - o Tijdens deze 4 jaar is er de mogelijkheid om het ondersteuningsaanbod van het Trimbos stop te zetten. Ook is het aannemelijk dat na deze 4 jaar het volledige ondersteuningsaanbod van het Trimbos niet meer nodig is. Er kan dan gekozen worden voor minder intensieve ondersteuning welke rond de 8000 euro kost, of helemaal te stoppen met de ondersteuning vanuit het Trimbos.
- Budget voor het kernteam en werkgroep:
 - o Kernteam 1,2 fte:
 - Projectleider: 0,6 fte (21,6 uur, min €60.000- max €78.624)
 - Kernteam lid 1, beleidsmedewerker Jeugd: 0,15 fte (5,4 uur, €15.000)
 - Kernteam lid 2, beleidsmedewerker Sport: 0,15 fte (5,4 uur, €15.000)
 - Kernteam lid 3, beleidsmedewerker Gezondheid: 0,15 fte (5,4 uur, €15.000)
 - Kernteam lid 4, beleidsmedewerker Onderwijs: 0,15 fte (5,4 uur, €15.000)
 - o Werkgroep:
 - Circa 30 uur op jaarbasis.
 - Werkgroep 1: deelnemers nog nader te bepalen. Hierbij kan o.a. gedacht worden aan GGD, VNN, VO , jongerenwerk en/of buurtsportcoach
- Jaarlijks budget voor opzetten en uitvoeren preventieactiviteiten:
 - o 25.000 per jaar
 - o Budget is afhankelijk van de ambities en budgetten die al beschikbaar zijn. Gemeenten met inwoners <25.000 is een basisbedrag van 25.000 euro gewenst. Indien gemeenten meer inwoners hebben, stevig willen investeren of bv. een 'vrijtijdspas overwegen' is een hoger budget nodig.
- Uitvoeren monitor GGD:
 - o Dit zal waarschijnlijk rond de 10.000 euro zijn per 4 jaar. Er moet nog over besloten worden hoe de OKO monitoring precies wordt vormgegeven. Dit besluit zal op z'n vroegst pas in juni 2024 genomen en dan zullen ook de kosten bekend zijn.

- Communicatie:
 - Er zitten ook kosten verbonden aan het materiaal en de uitvoering van een communicatie medewerker. Een grove inschatting is 5.000 euro in jaar 1 en 10.000 in elk opvolgend jaar. Grotere communicatie uitingen (zoals campagnes e.d.) vragen om meer budget.

5. SCENARIO'S

Harlingen start met OKO in 2024

Wanneer Harlingen in 2024 met de OKO aanpak wilt starten is dit mogelijk. Zodra er goedkeuring van de gemeenteraad is, waarschijnlijk rond april/mei kan er een projectleider (0,6 FTE) worden aangetrokken en 0,6 FTE in totaal voor de beleidsmedewerkers Jeugd, Sport, Gezondheid en Onderwijs welke onderdeel van het kernteam worden. In september, wanneer het nieuwe schooljaar begint, zou dan de échte start kunnen zijn van OKO. Wel is het van belang dat er al eerder iemand binnen de gemeente is die met de scholen en de GGD in gesprek gaat om de extra OKO monitor die in oktober van dat jaar moet worden afgenomen rond te krijgen en te zorgen dat deze wordt voorbereid. Mocht dit niet mogelijk zijn, of niet wenselijk dat er een extra monitor wordt uitgevoerd in oktober 2024, bijvoorbeeld omdat de VO scholen het teveel vinden, dan zou er overwogen kunnen worden om de monitor niet uit te voeren en de cijfers van de jeugdgezondheidsmonitor van oktober 2023 gebruiken (fig. 13). In deze monitor uit 2023 zat de OKO module namelijk al verwerkt.

Harlingen start met OKO in 2025

Met oog op de problematiek waar sprake van is in Harlingen starten we natuurlijk het liefst zo snel mogelijk met deze positieve OKO aanpak. Het voordeel van nog even wachten en pas in 2025 starten met de OKO aanpak, is dat er tijd is om de start van OKO goed voor te bereiden in 2024. Het officiële start moment van het ondersteuningsaanbod van Trimbos is in januari. Wanneer er later in het jaar wordt gestart met de OKO aanpak, zal het hard aanpoten om alles wat er voor jaar 1 gepland staat door het Trimbos goed en op tijd af te ronden. In het geval er wel in januari gestart wordt zoals het Trimbos adviseert, dus dat zou dan in 2025 zijn, zit er minder tijdsdruk op de onderdelen van jaar 1 goed en in zijn geheel af te ronden.



Figuur: 13. Tijdlijn monitors wanneer er wordt gestart met OKO in 2024 of in 2025, tot en met 2031.

6. CONCLUSIE

Gemeente Harlingen wordt geadviseerd om met OKO te starten in 2025

Meerwaarde OKO

De OKO aanpak sluit goed aan bij de problematiek onder jongeren in Harlingen en bij meerdere ambities vanuit de nota Gezond en Vitaal Harlingen. Ondanks dat er al veel wordt gedaan in de gemeente Harlingen aan preventie middelengebruik en het vergroten van het mentaal welzijn onder jongeren door verschillende partijen, kan de werkwijze van OKO van toegevoegde waarde zijn op de al bestaande programma's. OKO biedt de gemeente Harlingen extra inspiratie en praktische voorbeelden om de huidige integrale aanpak te versterken, vooral op preventieniveau. De meerwaarde van OKO betreft voornamelijk de integrale benadering, monitoren in het lokale beleidsproces en community building. Door van Harlingen een OKO gemeente te maken, is de verwachting dat er een sterkere motivatie bij lokale partners zal ontstaan om middelengebruik integraal aan te pakken. Dit zal een positief effect hebben op de binding met bestaande programma's en langtermijn doelstellingen. Het activeren, inspireren en betrekken van ouders en scholen via de IJslandse manier kan leiden tot een verbeterde samenwerking. Resultaten van interventies en programma's kunnen sneller worden gedeeld en gezamenlijke doelen kunnen beter worden vastgesteld. OKO biedt een duidelijke regie, continuïteit, betrokkenheid van alle partijen en een positieve insteek op het gebied van middelenpreventie. De verwachting is dat hierdoor in de loop van tijd het middelengebruik, delinquent gedrag van jongeren en druk op de jeugdzorg zal afnemen.

Interne kerngroep en werkgroepen met externe partners

Bij de start van OKO in Harlingen kan de projectformatie het beste bestaan uit een kernteam (1,2 FTE), waarin de projectleider (0,6 FTE) en beleidsmedewerkers van Jeugd, Sport, Gezondheid en Onderwijs (ieder 0,15 FTE) zit. Vervolgens worden in jaar 1 van OKO met behulp van het ondersteuningsaanbod van Trimbos tijdens de dialoogsessies externe partners betrokken en werkgroepen gevormd.

Totale jaarlijkse kosten

Rond de 185.000 euro.

Start in januari 2025

Het officiële start moment van het ondersteuningsaanbod van Trimbos is in januari. Het is mogelijk om later in het jaar in te stappen, maar het advies is om dit gewoon op januari te houden. Het voordeel van nog even wachten en pas in 2025 te starten met de OKO aanpak, is dat er tijd is om de start van OKO goed voor te bereiden in 2024 en de VO scholen niet met een extra OKO monitor in 2024 worden belast.

7. ADVIES

Ondersteuningsaanbod Trimbos-instituut

Het advies is om gebruik te maken van het ondersteuningsaanbod van het Trimbos. Zij hebben de expertise op dit gebied en hebben ervaring in het ondersteunen van gemeenten, waardoor gemeenten ontlast worden.

Vorbereiding start OKO

Zorg ervoor dat alle partijen die mogelijk worden betrokken bij de OKO aanpak goed weten wat eraan zit te komen aan de start van OKO. Voor de hand liggende partners zoals GGD Fryslân, VNN, RSG Simon Vestdijk, Maritieme Academie, Jongerenwerk en gemeente intern weten op dit moment dat er plannen worden gemaakt om met OKO te starten en er is onder hen al sprake van enig draagvlak.

Wanneer de gemeenteraad besluit om OKO te starten, moeten de partijen verder worden ingelicht over de voortgang van OKO in de gemeente en is het advies om ook een startbijeenkomst te organiseren. Hierin begeleidt het Trimbos.

Wanneer de start van OKO is geweest en het proces begint te lopen, wordt het ook belangrijk om andere externe partners (bijv. cultuur- en sportorganisaties en basisscholen) te benaderen en ook bij hen draagvlak te creëren. Op deze manier kunnen zij in een later proces makkelijk aansluiten en betrokken worden in de uitvoering van OKO.

Doelgroep OKO

Het advies is om te focussen op jongeren tussen de 10-18 jaar, net zoals andere gemeenten doen. Officieel is de OKO aanpak gericht op jongeren vanaf 12 jaar oud. Echter gaat de OKO aanpak om primaire preventie, waardoor er niet vroeg genoeg kan worden begonnen met bij de leeftijd passende preventieactiviteiten.

Daarnaast is het advies om OKO gemeente breed in te zetten en niet op een specifieke groep jongeren. Dit heeft ook weer te maken met dat het doel van OKO primaire preventie betreft. Bovendien laten de cijfers en signalen van professionals zien dat middelengebruik een probleem is die zich gemeente breed afspeelt. Met de OKO werkwijze kan worden beoogd om uiteindelijk een norm-/cultuurverandering in gang te zetten.

Betrekken van de doelgroep

Het moet goed worden uitgedacht hoe de doelgroep wordt betrokken bij de uitvoering van OKO. Wanneer jongeren en ouders écht betrokken zijn in het OKO proces en bij het tot stand komen van preventieactiviteiten, zal dit voor meer draagvlak voor OKO in de gemeente zorgen en zullen preventieactiviteiten effectiever zijn.

Een tip is om OKO te starten met een positieve activiteit, zodat OKO op een positieve manier naamsbekendheid en draagvlak krijgt onder jongeren en ouders in de gemeente. Bij voorkeur een activiteit die georganiseerd is met en door ouders en/of jongeren en waar iedereen makkelijk aan mee zou kunnen doen.

Daarnaast zouden ouders en jongeren ook kunnen aansluiten bij de werkgroep met externen, zodat ook zij kunnen meedenken met het duiden van de monitorcijfers en de acties die daarop genomen worden.

Projectformatie

De precieze projectformatie van OKO moet nog worden vastgesteld. De capaciteit en het beschikbare budget is hierin één van de doorslaggevende factoren. Aangezien Harlingen een kleine gemeente is met korte lijntjes, is het advies om de projectformatie in eerste instantie klein te houden. Op deze manier blijft het behapbaar. Wanneer de basis sterk is, kan in de loop van tijd de formatie worden uitgebreid.

Bij de start van OKO in Harlingen kan de projectformatie het beste bestaan uit een kernteam (1,2 FTE), waarin de projectleider (0,6 FTE) en beleidsmedewerkers van Jeugd, Sport, Gezondheid en Onderwijs (ieder 0,15 FTE) zit.

Afhankelijk van de cijfers die uit de eerste monitor komen kan tijdens de dialoogsessies bepaald worden op welke pijlers de focus ligt en voor welke externe partijen het interessant is om aan te sluiten in de werkgroep. Het advies is om de werkgroepen klein te houden, zodat de externe partijen die aansluiten in de werkgroep worden gestimuleerd om actief deel te nemen in de werkgroep en zich verantwoordelijk voelen voor het succes van een werkgroep. GGD Fryslân, VNN, jongerenwerk en het onderwijs zijn de eerste externe partners waar aan moet worden gedacht om te betrekken in de werkgroepen. Bij de aanvang van OKO is het belangrijk om te weten of al deze externe partijen mee willen doen aan OKO, maar het is nog niet van belang dat de precieze projectformatie al helemaal klaar ligt. Het is juist een onderdeel van de werkwijze om met elkaar in gesprek te gaan over hoe de werkgroepen worden ingericht en wat de meest optimale formatie is. Het is waarschijnlijk het meest effectief als in eerste instantie er maar één werkgroep zal worden gevormd met externen. Wanneer OKO alweer een tijdje loopt zou het kunnen dat er het efficiënter is meer dan één werkgroep op te zetten rondom de pijlers. Mogelijk zouden de pijlers ouders en peergroep en de pijlers school en vrije tijd gecombineerd kunnen worden.

PO Scholen en de kinderopvang

Op dit moment zijn de basisscholen en de kinderopvang nog niet betrokken in dit onderzoek. Er wordt namelijk geadviseerd om eerst alleen een klein groepje externe partijen te betrekken, waar het PO onderwijs en de kinderopvang niet onder vallen omdat de kinderen hier nog te jong zijn. Desalniettemin zullen zij in de toekomst wellicht wel interessant zijn om bij de OKO aanpak te betrekken. Binnenkort haken de basisscholen waarschijnlijk aan bij de werkgroep preventie en handhaving middelengebruik welke nu nog los staat van de OKO aanpak en vier keer per jaar bij elkaar komt. Op het moment dat de OKO aanpak goed loopt en alles een beetje vorm krijgt, kan er overwogen worden om de basisscholen en kinderopvang ook mee te laten doen aan OKO, zodat preventieactiviteiten ook op jonge leeftijd kunnen worden gestart.

Huidige werkgroep preventie en handhaving middelengebruik

Op dit moment is er al een werkgroep waarin verschillende externe partijen aansluiten zoals handhaving, VO scholen, jongerenwerk, GGD, VNN, horeca en praktijkmanagers huisartsen, ideeën en ervaringen uitwisselen over het onderwerp middelengebruik. Hoe en of deze werkgroep uiteindelijk onder de OKO aanpak valt, kan tijdens de opzet van OKO nog worden beslist.

Samenwerken met andere gemeenten

De meeste gemeenten in Friesland zitten ook in de startfase van OKO. Dit biedt een kans om samen op te trekken en met elkaar mee te denken, ervaringen te delen en wellicht zorgt het in sommige situaties ook voor een inkoopvoordeel.

Cool Harlingen

Er is een mogelijkheid om de naam Cool Harlingen aan de OKO werkwijze in Harlingen te geven. Deze naam (Cool) wordt al in Súdwest Fryslân gebruikt en er zijn plannen in De Fryske Marren om het Cool DFM te noemen. Door het ook Cool Harlingen te noemen leeft het meer onder de mensen en wordt de boodschap versterkt. Daarnaast kunnen we op bepaalde onderdelen mogelijk samen met Súdwest Fryslân en De Fryske Marren optrekken.

Afstemming met andere initiatieven

Wanneer er met OKO wordt gestart is het van belang om in kaart te brengen welke initiatieven er al zijn en hoe OKO zich hiertoe verhoudt. Vervolgens is er een blijvend gesprek nodig tussen de trekkers van initiatieven/aanpakken die raakvlakken hebben met OKO, zoals JOGG en Rook Vrij Leven, zodat samenwerkingen en co-creatie gestimuleerd blijven worden en voorkomen wordt dat zaken langs elkaar heen lopen of er een overload is op een bepaald stuk.

8. BRONNEN

Anderson, B. O., Berdzuli, N., Ilbawi, A., Kestel, D., Kluge, H., Krech, R., Mikkelsen, B., Neufeld, M., Poznyak, V., Rekve, D., Slama, S., Tello, J., & Ferreira-Borges, C. (2023). Health and cancer risks associated with low levels of alcohol consumption. *The Lancet Public Health*, 8(1), e6–e7.

[https://doi.org/10.1016/s2468-2667\(22\)00317-6](https://doi.org/10.1016/s2468-2667(22)00317-6)

Arnarsson A, Kristofersson GK, Bjarnason T. Adolescent alcohol and cannabis use in Iceland 1995-2015. *Drug Alcohol Rev.* 2017. doi:10.1111/dar.12587

Bureau Objectief. (2022). HOTSPOT-NALEVINGSONDERZOEK LEEFTIJDGRENS VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN 2022.

Cavdar, R. (2023). Literatuuronderzoek: Het gebruik van sociale media onder jongeren; In hoeverre heeft het gebruik van sociale media negatieve consequenties bij jongeren? Orvium.

<https://dapp.orvium.io/deposits/63ea41aac35be71f04f7110a/view>

D'Amico, E. J., Edelen, M. O., Miles, J. N. V., & Morral, A. R. (2008). The longitudinal association between substance use and delinquency among high-risk youth. *Drug and Alcohol Dependence*, 93(1–2), 85–92. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2007.09.006>

de Vries, J. D. (2022). De Friese vertaling van het IJslands Preventie Model: Van het tegengaan van middelengebruik onder jongeren, naar bewegen en ontmoeten voor de hele mienskip. Friese Preventie Aanpak.

Jonsson, R. M. Prevention in Iceland – Success and Setting the scene - Presentation. (2018)

Kristjansson AL, Sigfusdottir ID, Thorlindsson T, Mann MJ, Sigfusson J, Allegrante JP. Population trends in smoking, alcohol use and primary prevention variables among adolescents in Iceland, 1997-2014. *Addiction*. 2016;111(4):645-652. doi:10.1111/add.13248.

Kristjansson, A. L. et al. Population trends in smoking, alcohol use and primary prevention variables among adolescents in Iceland, 1997-2014. *Addiction* 111, 645–652 (2016).

Kristjansson, A. L., James, J. E., Allegrante, J. P., Sigfusdottir, I. D. & Helgason, A. R. Adolescent substance use, parental monitoring, and leisure-time activities: 12-year outcomes of primary prevention in Iceland. *Prev. Med. (Baltim)*. 51, 168–171 (2010).

Meijer, B. (2023). *Plan van aanpak gemeente Harlingen Gezond en Actief Leven Akkoord 2023-2026* (Door Harlingen & H. K. de Groot).

Oosterhof, N. (2021, 15 december). Reactie het IJslands preventiemodel.

<https://gemeenteraad.groningen.nl/Documenten/Collegebrieven/Reactie-op-motie-Het-IJslandse-preventiemodel.pdf>

Over de Friese preventieaanpak. (z.d.). <https://www.friesepreventieaanpak.nl/over-de-friese-preventieaanpak/>

Smeets, L., Monshouwer, K., & de Greeff, J. (2019). De IJslandse aanpak van middelengebruik onder jongeren: Een verkenning van de wetenschappelijke literatuur (Door Trimbos-instituut).

Trimbos-instituut. (2021). Het IJslandse preventiemodel in Nederland: Eindevaluatie van het beleidsvormend leertraject voor de aanpak van middelengebruik onder jongeren.

Trimbos-instituut. (2022, 17 november). Alcohol - een aantal feiten op een rij - Trimbos-instituut. <https://www.trimbos.nl/aanbod/webwinkel/af1648-alcohol-een-aantal-feiten-op-een-rij/#:~:text=Om%20professionals%20te%20ondersteunen%20bij,van%20het%20belang%20van%20NI X18>.

Van Benthem, D. (2022, July 4). Jongeren vijf uur per dag op smartphone: “Meer tijd nodig om te leren.” NOS. <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2435316-jongeren-vijf-uur-per-dag-op-smartphone-meer-tijd-nodig-om-te-leren>

van Warmel, A., Spronk, D., Sannen, A., Lemmers, L., & van Gelder, N. (2022). Drugspreventie bij jongeren en jongvolwassenen: Effectieve interventies en andere mogelijkheden voor preventie van drugsgebruik bij jongeren en jongvolwassenen (Door Trimbos-instituut).

Veelgestelde vragen over de OKO Gezondheidsmonitor 2022 - GGD Rotterdam-Rijnmond. (2022). <https://www.ggdrotterdamrijnmond.nl/wat-doet-de-ggd/gezondheidsmonitor/Veelgestelde-vragen-OKO-Gezondheidsmonitor-Jeugd-2022.pdf>

Gemeente Harlingen. (2022). *Hoofdlijnenakkoord gemeenteraad Harlingen 2022-2026*. https://cuatro.sim-cdn.nl/harlingen/uploads/hoofdlijnenakkoord_2022-2026_gemeente_harlingen_definitief.pdf?cb=LtJc4Xrr

Gemeente Harlingen. (2023, October 12). Nota Gezond en Vitaal. Gemeente Harlingen. <https://www.harlingen.nl/nota-gezond-en-vitaal>

9. BIJLAGEN

Bijlage 1: Uitgebreidere cijfers GGD Fryslân

Achtergrondcijfers Jeugdmonitor 2023

GGD Fryslân laat in bijgaand tabellenboek de resultaten van de jeugdmonitor 2023 zien voor Fryslân. De resultaten zijn weergegeven voor geslacht en leeftijd en opleiding. Daarnaast vindt u er ook het gemiddelden van Fryslân. Voor geslacht en leeftijd geldt dat een vetgedrukt percentage betekent dat er een significant verschil is binnen die groep. Vetgedrukte percentages bij opleiding betekent dat het afwijkt van de overige opleidingen.

Aantal deelnemers aan het onderzoek										
	jongen	meisje	12 tm 14	15 tm 18	praktijkonderwijs en vmbo-bk	vmbo-gt	havo en vwo	mbo	hbo en wo	Fryslân
	3576	4614	3466	4724	1011	1401	3500	1037	267	8190
Alcoholgebruik, roken en drugs										
	jongen	meisje	12 tm 14	15 tm 18	praktijkonderwijs en vmbo-bk	vmbo-gt	havo en vwo	mbo	hbo en wo	Fryslân
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ooit alcohol gedronken (heel glas of meer)	40	40	9	63	30	29	34	81	84	40
Laatste 4 weken alcohol gedronken	34	36	8	55	27	26	29	72	77	35
Laatste 4 weken 5 of meer drankjes bij 1 gelegenheid (binge drinken)	25	25	4	41	19	16	19	56	60	25
Ooit dronken of aangeschoten geweest	34	35	6	56	26	23	29	73	73	34
Laatste 4 weken dronken of aangeschoten geweest	23	23	3	39	16	14	19	52	64	23
Ooit wiet of hasj gebruikt	12	12	2	20	9	6	10	26	31	12
Laatste 4 wkn wiet of hasj gebruikt	5	4	1	8	4	3	3	10	10	5
Ooit lachgas gebruikt	5	5	0	8	2	1	3	12	20	5
Ooit drugs anders dan wiet/hasj of lachgas gebruikt	5	3	0	7	2	2	3	9	13	4
Ooit gerookt (hele sigaret of meer)	15	16	4	24	18	12	10	33	32	15
Ooit gerookt (alleen trekjes of hele sigaret of meer)	24	26	9	37	28	20	18	49	46	25
Rookt nu dagelijks	5	5	1	7	8	4	2	12	3	5
Ooit een e-sigaret gebruikt	26	32	14	40	33	27	23	49	47	29
Gebruikt nu $\geq$ wekelijks een e-sigaret	3	6	2	6	7	5	3	10	3	4
Er wordt in huis gerookt	19	21	18	21	28	23	15	26	11	20
Mentale gezondheid										
	jongen	meisje	12 tm 14	15 tm 18	praktijkonderwijs en vmbo-bk	vmbo-gt	havo en vwo	mbo	hbo en wo	Fryslân
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Psychisch ongezond	14	35	16	30	21	21	24	32	28	24
Heeft de laatste 12 mnd serieuze suicidale gedachten	16	27	16	25	21	20	21	29	17	22
Heeft met ander over suicidale gedachten gesproken	5	11	5	10	7	7	8	11	7	8
Soms tot altijd eenzaam de laatste 4 weken	21	39	21	37	24	25	29	40	46	30

Gebiedscijfers gemeente Harlingen 2023

GGD Fryslân laat in bijgaand tabellenboek de resultaten van de jeugdmonitor 2023 zien voor uw gemeente. De resultaten zijn weergegeven voor de gebieden. Daarnaast vindt u er ook het gemiddelden van uw gemeente en Fryslân. Vetgedrukte percentages bij uw gebiedscijfer betekenen dat het gebied afwijkt van het gemeentecijfer, zo ook bij uw gemeentecijfer als deze afwijkt van Fryslân. Soms ziet u een sterretje (*) staan, is dit het geval dan kan het percentage niet weergegeven worden omdat te weinig jongeren op de vraag antwoord hebben gegeven. Ook ziet u af en toe n<5 staan, is dit het geval dan kan het percentage niet weergegeven worden omdat minder dan 5 deelnemers het desbetreffende antwoord op de vraag hebben ingevuld.

Aantal deelnemers aan het onderzoek				
	Oosterpark - Plan Zuid	Wijken en dorpen overig	Harlingen	Fryslân
	112	109	221	8190

Alcoholgebruik, roken en drugs

	Oosterpark - Plan Zuid	Wijken en dorpen overig	Harlingen	Fryslân
	%	%	%	%
Ooit gerookt (hele sigaret of meer)	18	19	18	15
Ooit gerookt (alleen trekjes of hele sigaret of meer)	21	32	26	25
Rookt nu dagelijks	8	8	8	5
Ooit een e-sigaret gebruikt	30	34	32	29
Gebruikt nu $\geq$ wekelijks een e-sigaret	2	7	4	4
Er wordt in huis gerookt	26	21	24	20
Ooit alcohol gedronken (heel glas of meer)	43	46	44	40
Laatste 4 weken alcohol gedronken	36	43	39	35
Laatste 4 weken 5 of meer drankjes bij 1 gelegenheid (binge drinken)	21	25	23	25
Ooit dronken of aangeschoten geweest	32	38	35	34
Laatste 4 weken dronken of aangeschoten geweest	21	25	23	23
Ooit wiet of hasj gebruikt	14	18	15	12
Laatste 4 wkn wiet of hasj gebruikt	7	11	9	5
Ooit lachgas gebruikt	8	8	8	5
Ooit drugs anders dan wiet/hasj of lachgas gebruikt	7	7	7	4

Mentale gezondheid

	Oosterpark - Plan Zuid	Wijken en dorpen overig	Harlingen	Fryslân
	%	%	%	%
Psychisch ongezond	23	24	23	24
Heeft de laatste 12 mnd serieuze suïcidale gedachten	21	23	22	22
Heeft met ander over suïcidale gedachten gesproken	11	13	12	8
Soms tot altijd eenzaam de laatste 4 weken	32	32	32	30

Gebiedscijfers gemeente Harlingen 2019

In dit overzicht staan cijfers weergegeven met betrekking tot de gezondheidssituatie van jongeren van 12 tot en met 18 jaar. De cijfers zijn uitgesplitst naar gebieden binnen uw gemeente. U kunt het gemeentelijk gemiddelde vergelijken met het Fries gemiddelde. Indien er geen cijfer beschikbaar is, staat er een streepje (-). Het overzicht biedt u een handvat om onderbouwd beleid en activiteiten uit te voeren die de gezondheid en het welzijn van jongeren uit uw gemeente verbeteren.

De cijfers zijn afkomstig uit de Jeugdmonitor 12-18 jaar, uitgevoerd onder jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 18 jaar. 8.575 jongeren hebben meegedaan aan dit vragenlijstonderzoek, een respons van 25%. Het is de wettelijke taak van GGD Fryslân om regelmatig gezondheidsonderzoeken uit te voeren onder de inwoners van Fryslân. De uitkomsten van deze gezondheidsonderzoeken voorzien de Friese gemeenten van cijfermatige onderbouwing van hun (gezondheids)beleid. In onderstaande tabel worden de uitkomsten van de 12-18 jarigen weergegeven, dit is dezelfde leeftijdsgroep als in 2016 is bevraagd. Dit maakt het eenvoudiger om resultaten te vergelijken.

De resultaten uit het gezondheidsonderzoek zijn statistisch getoetst op significantie. Er is dan sprake van een daadwerkelijk verschil ten opzichte van het gemeentelijk of Fries gemiddelde. Resultaten met een significant verschil bij $p < 0.05$ zijn in de tabel donkerblauw gemarkeerd. Resultaten met een significant verschil bij $p < 0.1$ kunnen een signaal zijn en zijn in de tabel lichtblauw gemarkeerd. De cijfers zijn gewogen naar geslacht, leeftijd en omvang van de steekproef zodat deze representatief zijn en er betrouwbare uitspraken over kunnen worden gedaan.

	Respons aantal	Respons %	Jongen	Meisje	12-14 jaar	15-18 jaar	Praktijkonderwijs en Vmbo-bk	Vmbo-gt	Havo en Vwo	Mbo	Hbo en Wo	Eenoudergezin
Harlingen	207	22%	87	120	80	127	18%	12%	54%	16%	0%	13%
Fryslân	8575	25%	3469	5106	3293	5282	15%	18%	49%	15%	3%	9%
Harlingen	PC		Harlingen		PC							
Oosterpark - Plan Zuid	8862		Wijken en dorpen overig		8861							
					8857							
					8871							
					8872							



■ significant verschil (p < 0.05) ■ significant verschil (p < 0.1)

	Oosterpark - Plan Zuid	Wijken en dorpen overig	Harlingen	Fryslân
Ooit gerookt: hele sigaret of meer	13%	12%	13%	14%
Ooit gerookt: alleen trekjes of een hele sigaret of meer	17%	19%	18%	23%
Rookt: elke dag	5%	8%	6%	4%
E-sigaret: ooit gebruikt	23%	30%	26%	22%
Er wordt in huis gerookt	24%	20%	23%	20%
Ooit alcohol gedronken: heel glas of meer	34%	44%	38%	41%
Alcohol gedronken: slokjes/heel glas of meer (laatste 4 weken)	32%	40%	36%	37%
Bingedrinken: 5 of meer drankjes per gelegenheid (laatste 4 weken)	27%	28%	28%	26%
Ooit aangeschoten of dronken geweest	30%	37%	33%	34%
Aangeschoten of dronken geweest (laatste 4 weken)	16%	21%	18%	20%
Ooit cannabis gebruikt	16%	15%	15%	13%
Cannabis gebruikt (laatste 4 weken)	6%	8%	7%	5%
Ooit harddrugs gebruikt	12%	14%	13%	7%
Harddrugs gebruikt (laatste 4 weken)	5%	7%	6%	3%
Ooit lachgas gebruikt	8%	13%	10%	7%
Lachgas gebruikt (laatste 4 weken)	4%	7%	5%	2%

Bijlage 2: Ondersteuningsaanbod vanuit het Trimbos-instituut

Wanneer er in een gemeente met OKO aan de slag wordt gegaan (minimale periode van 4 jaar), wordt de gemeente ondersteund door het Trimbos-instituut. Deze ondersteuning bestaat uit een aantal onderdelen (tabel verkregen via Trimbos-instituut):

Ondersteuning	Frequentie
Algemeen	
Startpakket, bestaande uit: • Inlog voor het online platform • Implementatiegids • Digitale interventiekaart met interventies en best practices die aansluiten bij de uitgangspunten van de aanpak • Tijdlijn met de planning voor de komende vier jaar	
Kennis	
• Tweedaagse starttraining/ opfris- en verdiepingstraining voor het projectteam • Basiscursus voor nieuwe projectleden en samenwerkingspartners • Korte leersessies (ca 1 uur) t.a.v. actuele onderwerpen • Updates over ontwikkelingen in het veld	1x per 2 jaar 1x per jaar 2x per jaar wanneer relevant
Uitwisseling: lerend netwerk met collega gemeenten	
• Intervisie sessies: digitale uitwisseling met andere gemeenten • Jaarlijkse netwerkdag: face to face uitwisseling met andere gemeenten • Online platform voor directe uitwisseling met andere gemeenten en database voor alle relevante documenten	2x per jaar 1x per jaar
Procesbegeleiding	
• Presentaties en advies tijdens lokale bijeenkomsten • Maandelijks contactmoment met adviseur • Periodieke evaluatiegesprekken • Advies n.a.v. uitkomsten procesmonitor • Vraagbaak	1x per jaar 1x per maand 1x per jaar 1x per jaar 4 uur per jaar
Monitoring	
• Procesbegeleiding en advies voor gemeente en GGD bij het 'OKO-proof' maken GGD jeugdgezondheidsmonitor • Workshops en intervisiebijeenkomsten voor GGD onderzoekers	In het jaar van de monitor In het jaar van de monitor

Bijlage 3: Gesprekken met gemeenten over hun ervaringen

De Fryske Marren

Gemeente de Fryske Marren gaat komend jaar (2024) beginnen met de implementatie van een pilot traject van OKO, waarin ze in eerste instantie willen gaan starten op kleine schaal in het dorpje Balk.

Omdat het zo kleinschalig wordt ingestoken zijn er geen verschillende werkgroepen per domein, maar is er één interne kerngroep en één werkgroep met externen die aan de hand van de monitor cijfers aan de slag gaan. Hierin zitten bijvoorbeeld ook mensen van de GGD, het onderwijs, maatschappelijk werk, VNN en HALT.

Positief over:

- Preventieve en structurele insteek van OKO: Veel draagvlak om nu echt op het preventieve in te zetten in plaats van reactief. De Fryske Marren is vooral van plan om in te zetten op het domein ouders en zich te focussen op een structureel aanbod.
- De kleinschaligheid:
 - o Korte lijntjes
 - o Behapbaar
 - o Scheelt in kosten
- GGD Monitor: Op basis van nieuwe cijfers van bijvoorbeeld de politie, wordt er ook alvast in bepaalde wijken een GGD monitor met OKO vragen afgenomen, zodat deze mogelijk later kan worden meegenomen in de OKO aanpak.

Aandachtspunten:

- Samenwerking tussen gemeenten: Gemeente de Fryske Marren staat positief tegenover de samenwerking tussen de verschillende Friese gemeenten op het gebied van OKO, zodat kennis en tools makkelijk kunnen worden gedeeld. Hier moet nog wel in worden geïnvesteerd.
- Online community: Hoe kunnen alle Friese gemeenten elkaar vinden in een online community? Wellicht kunnen gemeenten samenwerken onder dezelfde naam. Dit leidt mogelijk tot meer begrip onder mensen en partijen over wat OKO precies is, daarnaast komt het met een inkoopvoordeel.
- Kleinschaligheid: Door de kleinschaligheid is er ook maar een klein budget en capaciteit. Veel verschillende mensen zijn nodig voor de OKO aanpak, dit is lastiger bij elkaar te zoeken en te houden als het zo kleinschalig is opgezet.

Noardeast-Fryslân

De gemeente Noardeast-Fryslân is afgelopen mei (2023) voor het eerst begonnen met OKO, net zoals de meeste gemeentes in Friesland. Ze zitten nu dus nog in de opstart fase. Interessant aan deze gemeente is dat deze gemeente vrij recent (op 1 januari 2019) is ontstaan uit de gemeenten Dongeradeel, Ferwerderadeel en Kollumerland en Nieuwkruisland. Er zijn op dit moment dus nog vrij veel ambtelijke veranderingen gaande en OKO wordt nog niet in alle delen ingezet, hoewel dit wel de intentie is.

Positief over:

- De gemeente Noardeast-Fryslân is enthousiast over plannen om een sportpas in te zetten voor alle jeugd. Dit gaat in samenwerking met verschillende sportverenigingen.
- OKO past goed bij de visie die de gemeente heeft over gezondheid. Wethouder Jouke Douwe de Vries heeft een paper geschreven over de Fryske Mienskip Oanpak, De Friese vertaling van het IJslands Preventie Model, dat breder is en gaat over het tegengaan van middelengebruik onder jongeren, tot naar bewegen en ontmoeten voor de hele mienskip.
- De begeleiding vanuit het Trimbos. Gemeente Noardeast-Fryslân is zeer positief over het Trimbos en de ondersteuning die ze bieden tijdens OKO. Er zijn veel bevlogen mensen betrokken bij de inzet van OKO, die graag willen meedenken met de uitvoering ervan. Ze kunnen OKO goed pitchen, dus mochten mensen binnen de gemeente nog overtuigd moeten worden, dan zouden zij hiervoor goed kunnen worden ingezet. Het jaarlijks bedrag van 15.000 euro dat moet worden betaald aan Trimbos is het dubbel en dwars waard. Verder kan je deze samenwerking per jaar opzeggen.

Aandachtspunten:

- Kunnen pas echt beginnen met OKO als de resultaten van de vragenlijst zijn opgehaald. Ketenpartners zijn op de hoogte gebracht, maar de formatie van werkgroepen kan pas worden voltooid als de resultaten van de OKO vragenlijsten die recent zijn afgenomen binnen zijn en de dialoogsessies in de kerngroep zijn geweest. Op dit moment heeft deze gemeenten al een goed platform gericht op de samenwerking tussen deze verschillende ketenpartners. Via een startbijeenkomst hebben ze deze ketenpartners ingelicht over OKO, zodat iedereen weet wat eraan komt, later in januari.
- Bij de visie van de Fryske Mienskip Oanpak zou het beter passen om de leeftijdsrange van de OKO aanpak groter te maken, dus al vanaf het 6^e levensjaar, wanneer kinderen nog op de basisschool zitten tot ze jongvolwassen zijn.
- Belangrijk dat alle scholen mee willen doen en inzet tonen.
- Belangrijk dat er een goede projectleider wordt ingezet voor de implementatie van OKO. Hierbij is het nodig dat iemand zich minstens ongeveer 20 uur volledig kan richten op OKO. Voorderest kunnen er nog andere mensen binnen de gemeente worden betrokken bij OKO, hangt een beetje af van de formatie.
- GGD is een goede samenwerkingspartner. Zij zijn al goed vertegenwoordigd bij scholen en hebben plannen om OKO provincie breed in te zetten. Veel gezondheidsdiensten zoals bijvoorbeeld de GGZ, Verloskundigen, VNN werken allemaal gemeente overstijgend. Dit zou hierom ook voor OKO handig kunnen zijn.
- Sommige gemeenten willen zelf een eigen versie van OKO in hun gemeente opzetten, zonder de hulp van Trimbos. Dit is wel moeilijker.

Smallingerland

Gemeente Smallingerland gaf aan dat ze erg geïnspireerd waren door de opbrengsten van het IJslandse Preventie Model en dat de OKO aanpak goed paste bij de visie van de gemeente, omdat het zo gericht is op preventie. Er is veel voorbereidend werk gedaan en goed tijd genomen voor de agendasetting van OKO bij verschillende partijen. Op deze manier kon er goed worden gepeild welke collega's bij OKO worden betrokken, welke externe partners en hoe zij tegen de OKO aanpak aankijken. In eerste instantie is het proces in gang gezet, voornamelijk door concrete NPO gelden in te zetten voor zinvolle vrijetijdsbesteding van de jeugd. Door de OKO aanpak op deze manier aan te vliegen kon de gemeente alvast een projectleider aanstellen en beginnen met het domein vrijetijd.

Later is de reguliere financiering in gang gezet. Uiteindelijk is er door het college en de wethouder 3 ton aan geld voor een jaar vrijgemaakt voor de OKO aanpak, hieronder valt o.a. geld voor een projectleider, 150.000 euro aan activiteitengeld en loonkosten activiteiten. Dit geld is vrij veel, met het idee dat er veel is in te halen.

De organisatie structuur van de OKO aanpak in Smallerland ziet er als volgt uit:

- Strategisch kernteam:
 - o Hierin zitten o.a. mensen die te maken hebben met sport, cultuur, onderwijs en handhaving.
- Operationeel team:
 - o Hierin zit een projectleider welke in dienst is van o.a. een welzijnsorganisatie, mensen van de verschillende scholen, een uitvoerend jongeren werker en buurtsportfunctionaris.
- Bestuurlijk overleg van de Wethouder:
 - o Waarin de wethouder in contact staat met verschillende directeurs van organisaties die meewerken zoals het sportbedrijf en het cultuurcentrum.

Positief over:

- Samenhang tussen preventieactiviteiten. In de gemeente werd er al veel georganiseerd, maar het mooie van OKO is dat deze activiteiten nu goed met elkaar kunnen worden verbonden. OKO is op zich dus niet per se iets heel erg nieuws, maar alles wat er al gedaan wordt en wat er in de toekomst nog gaat komen staat beter met elkaar in verbinding.

Aandachtspunten:

- De projectleider heeft 20 uur en is niet bij de gemeente, maar bij een welzijnsorganisatie aangesteld.
- Soms kan het lastig zijn om alle scholen bij dit proces te betrekken. Dit kan bijvoorbeeld komen omdat scholen bang zijn voor nadelige uitkomsten van de OKO vragenlijst voor de school. Elke school ontvangt een school rapport. Wanneer de school besluit om dit rapport te delen zodat er met de resultaten aan de slag kan worden gegaan, betekent dit voor de school dat het wel met de billen bloot moet.
- Belangrijk om goede ondersteuning te bieden voor scholen bij het uitvoeren van de vragenlijsten. Er moet een lesuur worden vrijgemaakt en het zou bijvoorbeeld handig kunnen zijn om hierbij iemand van de GGD in te zetten om de les te kunnen ondersteunen en die bijvoorbeeld vragen over de vragenlijst goed kan beantwoorden.

Súdwest-Fryslân

Súdwest-Fryslân behoort tot de eerste gemeenten in Nederland die aan de pilot van OKO heeft meegedaan in 2018-2020. Door corona heeft Cool Súdwest de plannen die er lagen niet goed door kunnen voeren. Ze zijn op dit moment dus nog bezig om dit te herpakken.

Bij Súdwest bestaat het kernteam uit een projectleider, een beleidsadviseur, iemand van Sport binnen de gemeente en een GB'er van de GGD.

Positief over:

- OKO als paraplu voor alle activiteiten en initiatieven op het gebied van middelenpreventie jongeren. Dit zorgt ervoor dat je allemaal over hetzelfde praat en met dezelfde intentie de activiteiten uitvoert.
- Acties in het domein vrije tijd zijn vrij makkelijk uit te voeren. Ze hebben in Súdwest Fryslân een hele goede samenwerking met verschillende organisaties zoals Sport Fryslân, Cultuur Kwartier en jongerenwerkers.
- Veel activiteiten en initiatieven die al worden gedaan in de gemeente kunnen onder OKO vallen. Het voordeel hiervan is dat er dus niet per se super veel geld specifiek voor OKO moet worden vrijgemaakt. Het geld kan ook van andere potjes komen.
- De focus binnen OKO al op een jonge doelgroep leggen, dus echt vanaf 10-18 of zelfs al eerder. Op deze manier zorgt je dat je echt vroeg in het preventieproces zit en heeft dit uiteindelijk misschien wel het meeste effect.

Aandachtspunten:

- Voordeel aan Harlingen is dat het erg klein is. Súdwest is groter en er zijn dus ook meer betrokken partijen zoals verschillende scholen. Dit maakt het lastiger om de OKO werkwijze goed uit te voeren.
- De werkgroepen bestaan op dit moment nog niet bij Súdwest. Dit komt omdat door corona alles stil heeft gelegen en er dus nu opnieuw werkgroepen moeten worden gevormd.
- Het is lastig om te bepalen welke acties het beste kunnen worden ingezet op het domein gezin.
- Belangrijk tijdens de OKO werkwijze is om ambassadeurs te vinden die achter OKO staan. Als gemeente kan je namelijk niet alleen maar blijven trekken. Het is echt de bedoeling dat anderen ook eigenaarschap voelen over de OKO werkwijze.
- Op dit moment heeft de projectleider 20 uur voor OKO. Dit zou volgens Súdwest best nog wel langer kunnen zijn. Al met al kost het namelijk best veel tijd om echt de trekker te zijn van OKO.
- Interessant om te zien was dat aanbieders van vrije tijd anders tegen georganiseerde activiteiten aankeken. Zo zijn jongerenwerkers over het algemeen veel meer probleem gericht en kunnen ze wellicht het gevoel hebben dat de activiteiten die vanuit OKO worden georganiseerd en gericht zijn op alle jongeren, dus ook de jongeren zonder problemen, minder nuttig zijn.

De Waadhoeke

De Waadhoeke is op dit moment nog niet gestart met de OKO werkwijze in hun gemeente. Wel lijkt er interesse voor te zijn. Om deze reden gaan we met hen in gesprek over een mogelijke samenwerking op dit gebied.

Tijdens een gesprek met gemeente Waadhoeke komt naar voren dat ze serieus overwegen om binnenkort ook met OKO te starten. Er lijkt namelijk veel draagvlak voor deze werkwijze te zijn binnen de gemeente. Wanneer dit precies zal zijn en of ze dan willen samenwerken met gemeente Harlingen moet nog verder over gesproken worden.

Positief over:

- De Waadhoeke is positief over OKO en het feit dat OKO ervoor kan zorgen dat er extra wordt ingezet op middelengebruik en welzijn voor jongeren in de gemeente. Ze ervaren namelijk

best wat overlast gerelateerd aan middelengebruik en jongeren die zich vervelen, waardoor de noodzaak hoog is.

- Binnenkort start gemeente Waadhoeke met een pilot omtrent sport en cultuur waarin een app aan alle jongeren wordt aangeboden waarin ze geld/coins kunnen besteden om iets van 5 à 6 lesjes mee te doen met een aangesloten sportvereniging. Dit is tot stand gekomen met sport Fryslân en past goed bij OKO.

Aandachtspunten:

- In de Waadhoeke is er een groot verschil tussen stad en platteland. Er liggen best wel wat dorpjes in gemeente Waadhoeke en hun ervaring is dat de cultuur vooral aangaande alcohol hier een lastig punt is om te tackelen. Om deze reden denken ze dat het juist belangrijk is om wat te doen aan het onderwerp middelengebruik in de gemeente, maar moeten ze nog goed kijken hoe ze het willen aanvliegen en of OKO de manier is daarvoor.
- Ze denken dat het inderdaad goed is om een projectleider aan te stellen die met OKO aan de slag gaat, omdat er op dit moment niet heel veel tijd is voor de huidige medewerkers om zich goed te focussen op de OKO werkwijze.

Bijlage 4: Gesprekken met belangrijkste ketenpartners

OKO is een integrale aanpak. Dit betekent dat er verschillende ketenpartners kunnen worden betrokken om zo samen te werken aan het bevorderen van beschermende factoren en het wegnemen van risicofactoren onder jongeren. Hieronder worden de ketenpartners genoemd welke mogelijk een rol kunnen spelen bij de implementatie van OKO in de gemeente Harlingen.

GGD Fryslân

GGD Fryslân speelt een grote rol in het monitoren van de jongeren, wat een belangrijk onderdeel is van OKO. Zoals al eerder genoemd wordt er door de GGD elke vier jaar een Jeugdmonitor uitgevoerd, aangevuld met OKO vragen, in leerjaar 2 en 4 van het voortgezet onderwijs. Naast de Jeugdmonitor van de GGD, wordt er in gemeentes die doen aan de OKO aanpak nog een extra moment ingepland in deze vier jaar, om de OKO vragenlijst af te nemen. De GGD zal met de school vóór de monitorafname een informatiebrief gericht naar de ouders delen, zodat de scholen hen hierover kunnen informeren.

Naast het verzorgen van de resultaten uit het monitoren, speelt de GGD ook een belangrijke advies rol binnen de kernteams van OKO. De GGD heeft veel kennis in huis aangaande gezondheid en preventie, waardoor ze goed mee kunnen denken over welke specifieke preventieactiviteiten zouden kunnen worden ingezet in de gemeente.

De gezondheidsbevorderaar van GGD Fryslân met als werkgebied gemeente Harlingen staat heel positief tegenover de invoer van de OKO werkwijze in de gemeente.

Positief over:

- OKO zorgt ervoor dat wat we doen gefundeerd is, alles wat gestroomlijnder wordt en nog meer onderdeel van een gezamenlijk geheel.
 - o De lay-out van een reclamebord voor NIX18 zou bijvoorbeeld hetzelfde kunnen zijn als de lay-out die wordt gebruikt voor een ouderavond. Op deze manier wordt de boodschap versterkt en is het echt één belangrijke boodschap. Uiteindelijk kan dit ook provincie breed worden ingezet wellicht.

Aandachtspunten:

- Het is belangrijk om goed inzichtelijk te maken of de scholen zich echt willen committeren aan de OKO aanpak en onder welke kaders.

Verslavingszorg Noord Nederland

Verslavingszorg Noord Nederland is een belangrijke ketenpartner tijdens de OKO aanpak omdat het over kennis en middelen bezit aangaande preventie, voorlichting, behandeling en wetenschappelijk onderzoek op het gebied van middelengebruik en verslaving. VNN kan goed meedenken in de kernteams van OKO op verschillende onderwerpen en kunnen wellicht ook preventieactiviteiten faciliteren.

De preventie coördinator van VNN met werkgebied gemeente Harlingen en Waadhoeke is ook groot voorstander van de OKO werkwijze en denkt dat het heel verstandig is om VNN te betrekken bij de werkgroepen die vanuit OKO voortkomen.

Positief over:

- VNN kan op verschillende manieren worden ingezet tijdens de OKO werkwijze. Ze kunnen meedenken in de werkgroepen over hoe het best kan worden gereageerd op de cijfers verkregen uit de monitor en ze kunnen verschillende preventieactiviteiten verzorgen. Ze hebben namelijk veel kennis en expertise als het gaat om middelengebruik en preventie.
- VNN heeft ervaring met het spreken van ouders over het onderwerp middelengebruik. Dit kan van pas komen aangezien juist de pijler gezin soms moeilijk kan zijn om een zinvolle invulling aan te geven.
- De samenwerking tussen VNN en de GGD. VNN focust zich specifiek op het stukje middelengebruik en verslaving, terwijl de GGD gezondheid veel meer in zijn algemeenheid aanvliegt. Juist beide expertises kunnen van pas komen tijdens de OKO werkwijze.

Aandachtspunten:

- Ondanks dat VNN een preventieafdeling heeft is de focus op primaire preventie tijdens de OKO werkwijze nog redelijk nieuw. Dit betekent dat er nog niet per se best practices zijn en dat er dus ook deels op experimentele wijze aan de slag moet worden gegaan binnen OKO.

Welzijns- of jongerenwerk

Jongerenwerkers bieden laagdrempelige ondersteuning aan jongeren in hun ontwikkeling naar volwassenheid. Ze doen dit door contact te maken, te signaleren, motiveren, opvoeden en activeren. Ze staan in direct contact met jongeren en weten hierom vaak goed wat er speelt binnen een gemeente. Daarbij werken jongerenwerkers met diverse partners samen, zoals ouders, scholen, jeugdhulp, wijkteams, politie en hebben ze connecties met andere gemeenten, bijvoorbeeld omdat ze werken via de overkoepelende organisatie Connexa. Deze samenwerkingen en korte lijntjes kunnen goed van pas komen tijdens OKO. Het jongerenwerk in Harlingen heeft een relatief positieve naam. Dit maakt het ook makkelijker voor jongerenwerkers om hun werk goed te doen, wat ook weer voordelig is voor het uitvoeren van de OKO aanpak.

In een gesprek met een jongerenwerker komt naar boven dat het jongerenwerk in de gemeente Harlingen erg positief is over de OKO aanpak in de gemeente Harlingen. Ze zien heel erg de meerwaarde van het bevorderen van de beschermende factoren en het verminderen van de risicofactoren in de omgeving van jongeren.

Positief over:

- Het idee achter OKO, dus het vergroten van de beschermende factoren en het verminderen van de risicofactoren.
- De positieve insteek van OKO. Dus doordat het zo vooraan in de preventie zit, is OKO een positieve manier om in te zetten op het voorkomen van middelengebruik en verbeteren van de mentale gezondheid bij jongeren. Ga samen met de betrokkenen, zoals jongeren en ouders, positieve initiatieven bedenken die op een leuke manier goed aansluiten op de doelgroep.
- Dat OKO de samenwerking tussen verschillende partijen stimuleert. Er wordt al veel in de gemeente georganiseerd, maar het zou goed zijn om extra aandacht te steken in de samenwerking tussen verschillende partijen.

Aandachtspunten:

- Belangrijk om ook ouders mee te nemen in het hele OKO verhaal. Goed uitdenken hoe ouders het beste kunnen worden betrokken bij de uitvoering van OKO. Het liefst zou je ze er standaard bij willen hebben in bijvoorbeeld een werkgroep die zich focust op de ouderbetrokkenheid. Het

jongerenwerk is veel in contact met jongeren, maar heeft ook manieren gevonden om in contact te zijn met ouders. Zij kunnen dus goed meedenken hoe de ouderbetrokkenheid in de gemeente kan worden vergroot.

- Sportverenigingen zouden wellicht ook interessant zijn om te betrekken in de OKO aanpak. Wanneer zij meedenken zou dit wellicht voor mooie initiatieven kunnen zorgen en meer draagvlak in de gemeente voor dit onderwerp. Mocht het zo zijn dat sportverenigingen uiteindelijk niet worden betrokken bij de OKO, dan zou het interessant kunnen zijn om sportcoaches wel te betrekken, zij hebben namelijk korte lijntjes met de sportverenigingen.
- Nadenken over de start van OKO. Als tip geeft ze dat het wellicht goed zou zijn om op een positieve manier met OKO te starten en voor naamsbekendheid/draagvlak te zorgen in de gemeente onder bijvoorbeeld ouders, door te starten met een positieve activiteit georganiseerd met en door ouders voor jongeren en ouders waar iedereen aan mee zou kunnen doen.
- Het jongerenwerk is in samenwerking met andere partijen al met verschillende activiteiten bezig rondom middelengebruik. Deze activiteiten zouden kunnen worden gebundeld en ook met behulp van de OKO aanpak worden gestimuleerd of worden gestuurd.
- OKO is eigenlijk vooral gericht op jongeren vanaf 12 (soms 10) jaar oud. Mocht de doelgroep uiteindelijk ook jongere kinderen zijn is het naast scholen wellicht ook interessant om BSO's te benaderen.
- De jongerenwerker waarmee we in gesprek waren, kan worden ingezet in OKO via het jongerenwerk, maar ook via het jeugdteam van de gemeente waarin zij een rol speelt.

Onderwijs

Het onderwijs is een van de belangrijkste ketenpartners van de OKO aanpak. Dit komt omdat school een plek is waar veel kinderen het grootste gedeelte van hun tijd doorbrengen en de leraren hier in nauw contact staan met de leerlingen. Het onderwijs heeft hierdoor goede kennis over wat er speelt onder jongeren en het is daarnaast een goede plek om jongeren te bereiken met behulp van preventieactiviteiten. Het onderwijs is dus een belangrijke ketenpartner om bij OKO te betrekken.

Mate van betrokkenheid

De minimale variant van betrokkenheid van het onderwijs tijdens OKO, is dat de school zich open stelt voor het afnemen van de vragenlijst onder jongeren. De OKO vragenlijst is toegevoegd aan de basisvragenlijst van de GGD jeugdgezondheidsmonitor. Het onderwijs moet dus tijd vrijmaken (één lesuur) om deze vragenlijsten af te nemen op een laptop/computer in de 2^e en 4^e klas voor de reguliere Jeugdgezondheidsmonitor en voor de extra OKO lijst sowieso de 4^e klas en wellicht ook klas 2. Afname van de extra monitor vraagt een vergelijkbare inzet als tijdens de afname van de reguliere jeugdgezondheidsmonitor. Daarnaast zal de school vóór de monitorafname een informatiebrief naar de ouders sturen. Deze brieven worden door de GGD met de scholen gedeeld zodat zij deze niet zelf hoeven te maken. Met de monitor wordt beoogd om in ieder geval 80% van de jongeren woonachtig in de gemeente te bevragen. Dit kán betekenen dat het nodig is om ook scholen buiten de gemeente te benaderen voor het afnemen van de monitor, mocht daar een grote groep jongeren woonachtig in de gemeente Harlingen naar school gaan. Wanneer dit ook OKO gemeenten zijn dan is dat meteen mooi meegenomen en kan er samen worden opgetrokken.

De wenselijke variant van betrokkenheid van het onderwijs tijdens OKO, is dat de school zich echt partner en mede-eigenaar van de aanpak voelt. Daarvoor is het goed ze te betrekken in de OKO aanpak door de waarde en meerwaarde van OKO voor de school met ze te bespreken, te vragen wat de school nodig heeft en ze ook, net zoals de andere lokale partners, te betrekken bij het duiden van de monitor resultaten, het formuleren van doelen en uitwerken van deze doelen in beleid. Veel gemeenten

vormen samen met partners rondom ieder doel een werkgroep. In het geval een doel het domein school betreft is het wenselijk dat er iemand van de school of een afgevaardigde van een groep scholen aansluit om mee te denken.

Meerwaarde OKO voor het onderwijs

- Bij OKO is de school echt een gelijkwaardige partner:
 - o Een belangrijke boodschap aan de school is dat OKO een aanpak van de hele community is. De gemeente is weliswaar de trekker, maar het bespreken en duiden van de monitor, het bepalen van doelen, het vormen van beleid en daar uitvoering aan geven is iets waar met alle lokale partners en ouders mee aan de slag wordt gaan. Scholen hebben soms het gevoel dat er iets 'over de schutting' wordt gegooid, maar bij OKO is de school dus echt een gelijkwaardige partner. De ervaring leert ook dat scholen en gemeente elkaar beter leren te vinden en meer elkaars taal gaan spreken waardoor ook op andere gebieden samenwerking gemakkelijker gaat. Dit geldt overigens ook voor samenwerking tussen school en andere partners.
- Scholen ontvangen hun eigen school rapport
 - o Iedere school ontvangt na afname van de monitor een eigen school rapport. De OKO vragenlijst (toegevoegd aan de basisvragenlijst van de GGD jeugdgezondheidsmonitor), vraagt specifiek beschermende en risicofactoren binnen de vier OKO domeinen (school, gezin, vrienden en vrije tijd) uit. Hiermee krijgt de school inzicht in hoe hun leerlingen bijvoorbeeld contact met volwassenen op school ervaren, of ze school leuk of zinloos vinden etc. De ervaring in andere OKO gemeenten leert dat scholen met deze rapportages heel gericht acties in de eigen school kunnen opzetten om zo de beschermende factoren te versterken en de risicofactoren te verminderen. Het geeft ze dus een actueel inzicht in hoe het met de leerlingen op hun eigen school gaat en geeft aanknopingspunten voor het vormen van beleid.

Maritieme Academie

Uit het gesprek met de zorgbegeleidster van de Maritieme Academie, blijkt dat ze bij het Maritieme Academie geïnteresseerd zijn in de OKO aanpak, maar dat ze er wel hun vraagtekens bij hebben. Er wordt namelijk al veel georganiseerd door de school en ze zijn al veel met preventie bezig. Voor hen is het dus belangrijk om te weten wat ze er precies in moeten investeren en wat ze er uiteindelijk zelf aan zullen hebben.

Positief over:

- Zien op school bepaalde problematiek onder jongeren en staan open voor nieuwe input

Aandachtspunten:

- Het afnemen van vragenlijsten kost veel moeite op het Maritieme Academie.
 - o Als tegenargument hierop valt te zeggen dat scholen al bij de start van OKO weten dat het afnemen van de vragenlijst er aan het einde van het jaar aan zit te komen. Ze hebben in principe dus genoeg tijd om hierop te anticiperen. Verder hebben ze voor het afnemen van de vragenlijsten 1,5 tot 2 maanden. Mocht het dus extra lastig zijn om deze vragenlijsten af te nemen omdat sommige leerlingen op de boot zijn, is hier dus nog wel genoeg ruimte voor.

- Er is op de school eigenlijk maar één persoon die verantwoordelijk is voor dit soort initiatieven en dat is de zorgbegeleider. Er is dus maar beperkte tijd om te besteden. Het is hierdoor van belang dat het Maritieme Academie goed voor ogen heeft hoeveel inzet en kosten nodig is om aan de slag te gaan met OKO.
 - Belangrijk om te weten is dat de gemeente echt de trekker is van OKO. De gemeente is dus aan de lead en de school kan mooi aansluiten zodat het hen ook goede dingen oplevert.
 - Het kernteam bestaat zo bijvoorbeeld vooral uit mensen van de gemeente, terwijl er in de werkgroepen ook externe partners zitten zoals scholen die echt aan de slag kunnen gaan met de verschillende pijlers van OKO.

RSG Simon Vestdijk

Uit het gesprek met de zorgfunctionarissen op het RSG Simon Vestdijk, blijkt dat ze hier ook geïnteresseerd zijn in de OKO aanpak. Ze zien namelijk dat er echt iets moet gebeuren op het gebied van middelenpreventie.

Positief over:

- Zien op school bepaalde problematiek onder jongeren en staan open voor nieuwe input.
 - Op dit moment zit de school nog te zoeken naar manieren om dit probleem aan te pakken. Vroeger was er een buiten-conciërge, welke jongeren die buiten hangen kon benaderen en met ze in gesprek kon gaan. Nu hebben ze deze buiten-conciërge niet meer. Het zou wellicht interessant zijn om wel weer zo een iemand in te zetten. Verder geven ze aan dat het ook een goed idee kan zijn dat de handhaving zichzelf wat vaker laat zien in de omgeving waar deze jongeren zich verzamelen. Iets vaker langsrijden, zodat er meer controle is en dit hopelijk effect heeft op de jongeren. Helder op School inzetten zou ook een positieve werking kunnen hebben. Hier worden professionals namelijk ook getraind om om te gaan met dit soort onderwerpen.

Aandachtspunten:

- Vragenlijsten. Het kost de school moeite om de vragenlijsten uit te voeren. Het neemt een uur lestijd in, waar docenten niet altijd op zitten te wachten. Daarnaast voert de school zelf ook al een onderzoek uit (soort leerling-school tevredenheidsonderzoek) waaruit ze heel gericht informatie kunnen halen, bijvoorbeeld over hoe het met de leerlingen op school gaat en hoe verbonden ze zich voelen met de school. Dit zijn vragen die waarschijnlijk erg veel lijken op de vragen uit de OKO module en is het dus te betwisten of het niet overbodig is om beide vragenlijsten in te zetten. Waarschijnlijk is dit eigen onderzoek meer gedetailleerd dan de OKO module, waardoor ze dit onderzoek eigenlijk niet willen missen. Zo is het geen anoniem onderzoek en kunnen ze echt per leerling kijken wat ze hebben geantwoord en hoe ze zich verhouden tegenover bepaalde onderwerpen.
- Ze zijn bang dat er in OKO veel inzet en geld gaat zitten, voor de gemeente en school, zonder dat de school er concreet iets van terug ziet. In dat geval besteden ze liever hun tijd aan iets anders en gaan ze liever zelf met het onderwerp aan de slag. Om deze reden vinden ze het goed dat er langdurig geld wordt vrijgemaakt door de gemeente om daadwerkelijk acties uit te voeren die preventie als doel hebben.